

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2021-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavína Chovancová

Didaktika vzdělávání dospělých

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Vacínová Marie, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART-TIME) STUDIES

2021-2022

BACHELOR THESIS

Pavλίna Chovancová

Didactics of adult education

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Vacínová Marie, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. 2. 2022

Pavλίna Chovancová

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Marii Vacínové, CSc., za trpělivost, ochotu, vstřícnost a cenné rady při realizaci bakalářské práce jako celku.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá didaktikou vzdělávání dospělých. Teoretická část je věnována vzdělávání dospělých jako celku. A to od historie po dnešní možnosti vzdělávání v České republice. Dále poukazuje také na vzdělávání seniorů a jejich možnosti studia. Praktická část je zaměřena na metodologii výzkumu a respondenty. Výzkum je veden za pomoci kvantitativní metody, a to konkrétně dotazníku. Cílem práce bylo zjistit rozdíl mezi vzděláváním jedinců ve středním věku oproti seniorům.

Klíčová slova

Celoživotní vzdělávání, didaktika, dospělý, senior, školská zařízení, učení, výuka, vzdělávání, vzdělavatel.

Annotation

The bachelor thesis deals with the didactics of adult education. The theoretical part is devoted to adult education as a whole. From history to today's educational opportunities in the Czech Republic. The thesis also points to the education of seniors and their study opportunities. Practical part is focused on methodology of research and respondents. The research is conducted using a quantitative method, specifically a questionnaire. The goal of this work was to find out the difference between the education of middle-aged individuals compared to seniors.

Keywords

Adult, didactics, education, educator, learning, lifelong, school facilities, senior, teaching.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 VYMEZENÍ POJMU DIDAKTIKA.....	10
1.1 Historie didaktiky a její vývoj.....	10
1.2 Pojem vzdělávání a jeho druhy.....	13
1.3 Výuka a organizační formy výuky.....	14
1.4 Proces vyučování.....	15
2 DOSPĚLÍ A VZDĚLÁVÁNÍ.....	16
2.1 Historický vývoj vzdělávání dospělých.....	17
2.2 Charakteristika dospělého a stárnutí.....	17
2.3 Specifikace vzdělávání dospělého.....	19
3 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V ČESKÉ REPUBLICE.....	21
3.1 Vzdělávání dospělých ve středním věku.....	21
3.2 Motivace ke vzdělávání.....	22
3.3 Bariéry ve vzdělávání.....	23
3.4 Vzdělávání seniorů.....	24
3.5 Motivace ke vzdělávání.....	25
3.6 Bariéry ve vzdělávání.....	26
4 VÝUKOVÉ METODY.....	27
5 DIDAKTICKÉ ZÁSADY.....	30
6 POŽADAVKY NA VZDĚLAVATELE.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
7 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	33
8 CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	34
9 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	35
9.1 Etapy výzkumu.....	35

9.2 Kvantitativní výzkum.....	36
9.3 Respondenti.....	37
9.4 Dotazníkové šetření	37
9.5 Výsledky výzkumného šetření.....	38
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	54
SEZNAM ZKRATEK	56
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	57
SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Ve své bakalářské práci autorka seznamuje čtenáře se základním vymezením didaktiky a s její historií. Dále se zabývá pojmy jako dospělý jedinec a senior. V práci ukazuje na rozdíly mezi těmito kategoriemi, popisuje motivaci i bariéry ve vzdělávání. V současnosti je vzdělávání důležitým faktorem ve společnosti. Instituce zajišťující vzdělávání jednotlivců či skupin se přizpůsobují daným potřebám ve společnosti. Dle aktuální poptávky se mění i nabídka studia a studijních oborů. Výběr vhodného studia je pro budoucí studenty velmi důležitý, jelikož ovlivní jeho budoucí život. Vzdělání může ovlivnit to, zda bude člověk v budoucnu úspěšný, spokojený či finančně zajištěný. Dnešní společnost je ovlivněna velkým nárůstem v oblasti technologií. Informace jsou velmi dobře dostupné. Na internetu si člověk obstará téměř veškeré informace, a to ve velmi krátké době. Autorka se v práci zabývá také tím, jak informace o vzdělávání nalézt a kde a jaký typ studia je nabízen. Seznamuje čtenáře s pojmem celoživotního učení, které probíhá po celý život člověk a je ovlivněn životními fázemi. Jiné možnosti mají děti a jiné pak následně dospělí nebo senioři. Didaktika vzdělání dospělých, jak autorka nazývá svoji práci, je vlastně teorií vyučování a vyučování je chápáno jako jednotka výchovy a vzdělávání. Cílem teoretické části je seznámení s možnostmi dospělých, ve vzdělávání, a to v dnešní době. V praktické části autorka porovnává za pomoci kvantitativní metody rozdíly ve vzdělávání jedinců ve středním věku a seniorů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU DIDAKTIKA

Mohli bychom říct, že se jedná o celoživotní proces vzdělávání dospělých. Cílem může být získání potřebné kvalifikace v dospělém věku. V dnešní době má člověk více možností vzdělávání. Na základě rozvoje ve všech oblastech stoupá i poptávka po vzdělávání v dospělém věku. Samotný pojem didaktika je chápán v průběhu let různě. Wolfgang Rathke, německý pedagog, chápal didaktiku jako umění neboli dovednost vyučovat. Jako teorii vzdělávání a vyučování ji chápal Jan Amos Komenský. V odborné literatuře 19. století se setkáme s vymezením didaktiky jako teorii vyučování, jak ji chápe Johann Friedrich Herbart. Jako teorii vzdělávání ji naopak interpretoval August Willmann. Mezi naše současné významné pedagogy patří například Josef Maňák, který chápe didaktiku jako teorii vzdělávání (Zormanová, 2017).

Jan Průcha (2006, s. 101) zase didaktiku označuje jako obecnou teorii o „*intencionálních procesech učení a vyučování a o obsazích a formách těchto procesů, ať se realizují ve školní třídě, nebo v podnikovém kurzu, při výcviku umělců aj.*“.

Na základě všech výše zmíněných informací můžeme říct, že didaktika je pedagogická disciplína zabývající se cíli, obsahy, metodami a organizačními formami (Zormanová, 2017).

1.1 Historie didaktiky a její vývoj

První zmínky o didaktice pochází již z antiky. Touto oblastí se zde zabývali Sofisté, k významným osobnostem patřil Marcus Fabius Quintilianus, který se zabýval oblastí didaktiky. Ve svém nejznámějším díle O výchově řečníka pojednává o rétorice a výchově řečníků. Jedná se o spis složený z 12 knih a je považován za první ucelený didaktický text (Zormanová, 2017).

Také starověké Řecko bylo obohaceno o oblast didaktiky. Antický myslitel a řecký filozof Sokrates vedl své žáky k tomu, aby samostatně hledali řešení problémů. Tuto metodu nazýval Sokratovskou metodu, prvkem této metody byl heuristický dialog. Německý pedagog Wolfgang Rathke byl první, kdo použil pojem didaktika. Hluběji se

však didaktikou zabýval Jan Amos Komenský. Další významnou osobností zabývající se oblastí didaktiky byl Sokratův žák Platón. Byl to řecký filosof, pedagog a matematik. Kladl důraz na občanské vzdělávání a výchovu občanů, kteří následně plnili své sociální funkce. Dlouholetým žákem Platóna byl Aristoteles. Ten se zabýval pojetím duše, která se podle něj skládá ze tří složek, a to rostlinné, živočišné a rozumové. Těmto třem složkám duše odpovídají tři složky výchovy a těmi jsou tělesná, mravní a rozumová. Jeho myšlenkou bylo, aby vzdělání a výchova byli veřejné a státní. Avšak pouze pro muže. Je také zakladatelem školy Lykeión. Knižní zdroje uvádí, že byla nazývána jako periopatetická škola, což je odvozeno od slova peripatein, to v překladu znamená procházet se. Vypráví se, že Aristoteles učil totiž své žáky nejčastěji při procházkách (Zormanová, 2017).

Když se podíváme dál do starověké výchovy a vzdělávání, zjistíme, že byly ovlivněny scholastikou. Tato epocha středověké filosofie patří do období 11.-15. století n. l. Představitelem této doby byl Tomáš Akvinský. Jeho práce je považována za vrchol scholastiky. Záměrem scholastiky bylo rozumově podpořit církevní tvrzení. Církev měla ve středověku velký vliv na výchovu, vzdělávání i školství. Mnoho škol v této době bylo církevních. Významným bodem byl až středověký rozvoj univerzit. V tomto období se didaktika rozvíjela hlavně na fakultách teologie. Termín didaktika se však začal používat až v 17.-18. století. První, kdo tento pojem použil, byl pedagog Wolfgang Rathke. Jako samostatnou vědou se jí pak začal zabývat až J. A. Komenský, který byl pedagogem, filosofem, didaktikem, spisovatelem a členem jednoty bratrské. Často byl označován za „Učitele národů“. Zabýval se vzděláváním dětí i dospělých. Mezi jeho nejznámější díla patří jistě Velká didaktika, v níž seznamuje čtenáře se základními didaktickými problémy. Dalším jeho významným dílem je Škola hrou, která obsahuje didaktické hry. Například ve svém díle Vševýchova se věnuje vzdělávání dospělých a myšlenkou o celoživotním vzdělávání (Zormanová, 2017).

Na počátku 17. století se zabývá didaktikou například Christoph Helwig a dělí ji na obecnou a speciální. I v 18. století nalezneme významné pedagogy, kteří se věnovali didaktice a pedagogice, jímž je kupříkladu Jean-Jacques Rousseau. Jeho myšlenka byla, že lidé se rodí pouze dobří. Zkazí je až společnost. Jeho záměrem byl návrat k přírodě a k tomu, co je člověku přirozené. I když sám hlásal, že pobyt v přírodě je člověku prospěšný, sám v ní velké množství času netrávil. Lidé by se podle něj měli oprostít od

přijímání darů. I když tohle tvrdil, sám velmi často a rád navštěvoval různé večírky a přijímání darů mu též nebylo cizí. Ve své době byl považován za významného pedagoga v oblasti výchovy, sám své vlastní děti nechal umístit do sirotčince s odůvodněním, že jejich výchovu není schopen zvládnout. Ve svém díle Vyznání o tomto činu vypráví a snaží se tuto skutečnost sám před sebou i čtenáři ospravedlnit. Za svého života se věnuje přirozené a svobodné výchově s didaktickou zásadou přiměřenosti (Zormanová, 2017).

Postupem času vznikají školská a mimoškolská výchovně-vzdělávací zařízení. Na ideje Jeana-Jacquesa Rousseaua navázal Johann Heinrich Pestalozzi, který zastával názor, že každý má nárok na vzdělání, ať je chudý, či majetný. Založil ústav pro chudé děti a učil je jako pedagog číst, psát a počítat. Dalším představitelem byl pedagog a didaktik Johann Fridrich Herbart, který žil v 19. století. Vyučovací proces rozdělil do 4 fází, a tím přispěl do oblasti pedagogiky stejně tak jako svým pojetím vyučování. Herbart ovlivnil svými názory spousty dalších pedagogů, například Gustava Adolfa Lindnera, který chápal didaktiku jako umění vyučovat (Zormanová, 2017).

Koncem 19. století a začátkem 20. století se objevovala kritika stávajících škol a lidé volali po reformě školství. Vznikalo tak mnoho nových pedagogických směrů. Mezi významné osobnosti této doby patřil John Dewey. Vzdělávání je podle něj nástroj na řešení problémů. Výuka probíhá na základě osobní zkušenosti a praktických věcí ze života člověka. Do didaktiky přinesl projektovou metodu a na tomto základě založil činnou školu. I on měl následovníky, například Václava Příhodu, jehož hlavním cílem se staly reformy školství (Zormanová, 2017).

První polovina 20. století je pojmenována jako experimentální období pedagogiky a didaktiky. Reformní pedagogika přispěla novými výukovými metodami a tím ovlivnila i didaktiku. Reformní pedagožkou byla například Marie Montessori, která zastávala nové myšlenky v pedagogice. Zabývala se především rozvojem předškolní pedagogiky, kdy cílem bylo podřídít se zájmům a potřebám dítěte. Avšak její pohled na svět a alternativní prvky se využívají dodnes napříč všemi generacemi. Další představitelkou byla Helen Parkhurstová, která obohatila pedagogiku o myšlenku respektování tempa každého studenta a možnost spolupráce. V této době založila Daltonskou školu. Nesmíme však opomenout ani zakladatele waldorfské školy, rakouského filozofa Rudolfa Steinera, který propagoval svobodu a volnost, nebo Petera

Petersona a jeho jenský plán. Významným didaktikem a pedagogem ve 20. století se stal také autor díla Středoškolská didaktika Otakar Chlup. Samotnou didaktiku označuje jako teorii vyučování. Zabýval se cíli, funkcemi, obsahem a formou vyučování i použitím didaktických prostředků (Zormanová, 2017).

„Ve druhé polovině 20. století se vytváří četné didaktické modely, tj. teoretické systémy určené k analýze a plánování didaktického jednání.“ (Zormanová, 2017, s. 16)

1.2 Pojem vzdělávání a jeho druhy

Pokud bychom chtěli přesně definovat pojem vzdělávání, těžko bychom našli jednotnou verzi tohoto pojmu. Zjednodušeně bychom mohli říct, že se jedná o proces, při kterém za pomoci učení dosáhneme určitého vzdělávání (Hladílek, 2009).

Jan Amos Komenský vzdělávání označuje za celoživotní proces. Počátek vzdělávání nastavuje mezi 4. a 5. rokem života dítěte a proces učení člověka dle něj provází až do konce jeho dní (Hladílek, 2009).

V České republice máme zákonem stanovené stupně vzdělání. Prvním stupněm je povinné předškolní a následně základní vzdělání. Po základní škole člověk může pokračovat ve středoškolském a následně vysokoškolském vzdělání. Další možností vzdělávání je pak pro dospělé jedince kurz pro veřejnost, individuální vzdělávání, samostudium, studium na univerzitě třetího věku, rekvalifikační kurz, celoživotní vzdělávání nebo studium na vysoké škole. Studia pro dospělé jsou nejčastěji koncipována v kombinované či distanční formě (Hladílek, 2009).

Vzdělávání dospělých se postupem času stalo součástí životů dospělých. Potřeba vzdělávání může být však u jednotlivých jedinců odlišná. Vzdělávání mohou lidé v dospělém věku realizovat z důvodu lepší pozice v zaměstnání, ale také zcela pro svoji osobní potřebu. Důležitý je očekávaný výstup. Lidé, kteří studují za účelem zvýšení kvalifikace, si jistě najdou vzdělávání, ze kterého po jeho ukončení budou mít potřebný titul či osvědčení. Naopak pro jedince studující čistě pro svoji potřebu nemusí být titul prioritou. V dnešní době mají dospělí mnoho možností, jak se vzdělávat, a to v jakémkoliv věku. Vzdělávání rozdělujeme na dva základní druhy, všeobecné a odborné. Do všeobecného vzdělávání řadíme základní školy a gymnázia. Jedná se zde

o systematické získávání vědomostí. U odborného vzdělávání se jedná o získávání vědomostí a dovedností, které vedou k výkonu určitého povolání. Do této skupiny patří odborná učiliště a střední školy (Hladílek, 2009).

1.3 Výuka a organizační formy výuky

Výuka je proces, který probíhá v předem stanovený čas, na předem stanoveném místě a s konkrétním obsahem učiva. Při výuce se setkávají prvky jako je učitel, žák a učivo. Dochází k cílenému a systematickému vzdělávání dětí, mládeže i dospělých. Pojem výuka zahrnuje veškeré děje v tomto procesu. Jedná se tedy o cíle, obsah, typy i výsledky výuky. Patří sem činnost žáka, respektive jeho učení a činnost učitele v procesu vyučování (Zormanová, 2017).

Uspořádání vyučovacího procesu a organizační způsob výuky je v didaktice označován jako organizační formy výuky. Ty jsou klasifikovány různě, a to v závislosti na autorovi. Například Šerák organizační formy rozděluje na individuální, skupinové, frontální a smíšené. Za to Maňák se při klasifikaci zaměřuje na vztah lektora a posluchače a uvádí formy kooperativní, participativní, individualizované nebo s klasifikací, která rozlišuje formu vzdělávání na jednorázové a cyklické. Mezi další nejznámější autory organizačních forem výuky uvádí Zormanová Palánovu klasifikaci, kterou dělí na časové hledisko, prostředí vyučování, organizační uspořádání studií, stav systému, ve kterém vzdělávání probíhá a podle zaměření na pedagogickou akci. Dále zmiňuje autorka ještě Bednaříkovou, která definuje formy na školní vzdělávání dospělých, vzdělávání seniorů, a dále rozděluje univerzitní formy vzdělávání a formy profesního vzdělávání dospělých (Zormanová, 2017).

Ve vzdělávání dospělých se setkáváme s dělením didaktických forem na prezenční výuku, distanční a kombinované studium. Prezenční výuka je založená na denní docházce do vzdělávací instituce a přímém kontaktu vyučujícího a vyučovaného. Distanční forma je založená především na samostudiu. Komunikace mezi lektorem a vyučovaným probíhá na základě zaslaných portfolií nebo mohou být realizovány zkoušky on-line. Kombinovaná forma je kombinací prezenční a kombinované formy. Tato forma je velmi často využívána při vysokoškolském studiu (Zormanová, 2017).

1.4 Proces vyučování

Vyučovací proces je záměrné, cílevědomé a systematické působení na žáka. Je uskutečňované pod vedením pedagoga a cílem je vštípit žákům určité znalosti, dovednosti a návyky. Vyučování probíhá vždy za určitých podmínek. Tyto podmínky dělíme na vnitřní a vnější. Vnitřní podmínky jsou ty, které působí uvnitř školy. Jedná se o žáky a jejich psychický a fyzický stav, rozumovou, citovou a mravní úroveň. Dále sem zahrnujeme vyučující, způsob, jakým je řízena škola, dobré jméno školy, kvalita výuky, materiální zabezpečení školy a komunikace školy s okolím. To, že je každá škola propojená s obcí, krajem i společenským životem v daném regionu, znamená, že vyučování vždy probíhá v reálném čase za daných podmínek. V tomto případě se jedná o vnější podmínky vyučování (Zormanová, 2017).

2 DOSPĚLÍ A VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávání dospělých se postupem let stalo nedílnou součástí v naší společnosti. Spolu s narůstajícími nároky ve všech oblastech se zvyšují i nároky na vzdělání. V dnešní době je již běžné, že si lidé v dospělém či seniorním věku dodělávají vzdělání různého typu. Mezi nejčastější důvody patří lepší práce a postup v zaměstnání. Lidé často zatouží po změně oboru a z tohoto důvodu mohou mnohdy studovat na vysokých školách či mohou navštěvovat rekvalifikační kurz či nějaký seminář nebo přednášku. Důvodem k dalšímu vzdělávání může být i čistě soukromý zájem o nějaké téma. S ohledem na to, za jakým účelem jedinec další vzdělání potřebuje, si hledá vhodnou školu či instituci. Tedy pokud dospělý potřebuje vzdělání s nějakým oficiálním výstupem, kterým může být třeba titul, pak hledá jistě tomu vhodné instituce. V takovém případě se jedná o formální vzdělávání. Zájem o vzdělání může mít člověk ale pouze soukromý. V takovém případě hledá instituce, které jako výstup nabízí příkladně doklad o absolvování. V dnešní době máme velké množství možností, jak se dále vzdělávat či rozvíjet své dovednosti. Velmi oblíbené jsou příkladně různé kurzy vaření, počítačů, šití, fotografování a mnoho dalšího. Dospělý tento kurz většinou navštěvuje z důvodu rozšíření dovedností, ale také z důvodu komunikace a sociálních kontaktů. Tady mluvíme o neformálním vzdělávání (Veteška, 2016).

Vzdělávání dospělých jde s dobou stále více do popředí. Beneš uvádí pojem vzdělávání dospělých jako organizovanou, cílevědomou, institucionalizovanou pomoc dospělému, či skupině lidí nebo organizacím (Veteška, 2016).

Proces vzdělávání dospělých je ovlivněn také jeho motivací, sociální situací nebo rodinným prostředím. Může se tedy stát, že dospělý jedinec opustí práci či lepší pozici v zaměstnání z důvodu nemožnosti dalšího studia. Níže uvádím několik faktorů, které mohou dospělému znemožnit jeho další vzdělávání. V několika případech se může jednat o nemožnost příkladně studovat s dětmi, o nedostatek finančních prostředků na studium či malá motivace nebo jiné. Tady je potřeba říct, že možností v dnešní době máme spoustu, ale ne vždy je lze využít. O faktorech ovlivňujících další vzdělávání píše dále níže (Veteška, 2016).

2.1 Historický vývoj vzdělávání dospělých

V 19. století byl zaznamenán velký rozmach ve vzdělávání dospělých. Byl spojen s obrozeneckým proudem, kdy byla snaha o upevnění českého jazyka. V 70. letech 19. století vznikají vzdělávací centra. Některá zakládaly i politické strany. V roce 1896 byla sociální demokracií založena Dělnická akademie a následně poté národní socialisté založili Ústřední školu dělnickou. Postupně byly zřizovány lidové školy, různé spolky nebo zájmové skupiny. Po 1. světové válce pak byla založena Lidová akademie a agrárnícké Svobodné učení selské. V tomto období bylo vzdělávání dospělých ovlivněno hlavně zákonem č. 67 ze dne 7. 2. 1919. Díky němuž došlo k tomu, že se začalo více rozvíjet vzdělávání občanů. Postupně se začaly rozvíjet kurzy s různou tematikou. Z počátku měly spíše charakter charitativní se zaměřením na sociálně slabé. V roce 1936 byla založena Socialistická akademie, ta byla zařazena do kategorie vyšších odborných lidových škol. Mezi takové další školy patřila příkladně Husova škola pro vyšší vzdělání a národní výchovu v Praze. S postupem času se zájem o vzdělávání zvyšoval. Po roce 1948 se vzdělávání dospělých podřizovalo komunistické straně. V tomto období byly zakládány místní školy práce, ze kterých se následně staly závodní školy práce. V roce 1966 pak po rozhodnutí vlády o podnikovém vzdělávání vznikly tři instituce s možností vzdělávání pracujících. V průběhu let se o vzdělávání dospělých vedly debaty a až do roku 1989 bylo v kompetenci komunistické strany. Po tomto roce se začalo vzdělávání dospělých řídit poptávkou a nabídkou. Poptávka po dalším vzdělávání byla velká a vzniklo asi 2 000 vzdělávacích institucí a při MŠMT vznikl obor celoživotního vzdělávání (Andromedia, online, cit. 2021-10-02).

2.2 Charakteristika dospělého a stárnutí

Dospělost bychom mohli charakterizovat jako nejvyšší zralost jedince, stav, kdy jedinec není již dítětem. Z časového hlediska můžeme rozdělit dospělost na mladší dospělost 20-30 let, střední dospělost 30-40 let a starší dospělost 45-65 let. V období dospělosti se člověk dostává na vrchol svých fyzických i psychických sil. První fáze dospělosti začíná osamostatněním, dokončením studia, uspořádáním vlastních cílů a celkovým pohledem na svět. Člověk dosahuje také citové vyrovnanosti. Postupně

dochází k založení vlastní rodiny, vybudování bydlení a nalezení zaměstnání. Člověk si v mladší dospělosti uvědomuje, že některé jeho následující rozhodnutí mohou být nevratné a spojené se starostmi a povinnostmi, například rodičovství. V tomto období si dále uvědomují, jaká jsou očekávání a postoje společnosti. Zjišťují, jaké jsou normy ve společnosti a sami se mohou rozhodnout, zda je budou dodržovat či nikoliv. Jsou si vědomi, že daná společnost od mužů očekává sílu, rozhodování a samostatnost. Od žen se naopak očekává, že j bude citlivá, chápavá a empatická se zájmem o pomoc druhým (Ondráková et al., 2012).

V období střední dospělosti je člověk, a to hlavně v první polovině střední dospělosti, stále na vrcholu svých sil. Postupem přibývajících let však již může docházet ke zhoršení některých funkcí. U dospělých se objevují určité rysy stereotypu. Denní či týdenní režim se nemění. Jedinci nejsou ochotni se měnit, nechtějí přijmout jakékoliv změny. Současný stav jim může vyhovovat. Může v tomto období dojít k rozdílným názorům mezi partnery. Ženy se také více ubírají k výchově dětí a k vedení domácnosti. Může docházet k rozdílným názorům ve výchově dětí nebo ohledně finanční stránky či nastávají v manželství jiné problémy, které jsou řešeny rozvodem. V téhle fázi je však důležité, aby tímto nebyly poznamenány děti. Případný křik, hádky a výčitky rodičů mají na děti velmi emotivní a negativní vliv a mohou je tak z negativního hlediska poznamenat na celý život, případně i ovlivnit jejich budoucí výběr partnera. Problémy by tedy měli dospělí jedinci řešit, pokud možno bez emocí a konstruktivně, případně vyhledat pomoc odborníka. Střední dospělost však samozřejmě neznamena, že se všichni dospělí potýkají s problémy a následně se rozvádí. Soužití může být samozřejmě i harmonické a s plány na nastávající život. Neodvratitelné změny však nastávají jak po psychické, tak fyzické stránce. Koncem období střední dospělosti se zhoršuje paměť a přicházejí i zdravotní problémy (Ondráková et al., 2012).

Starší dospělost je obdobím bilancování. Lidé se začínají ptát, zda v životě dosáhli nebo dosáhnou všech cílů. Pokládají si otázku, zda vše, co udělali, bylo dobré a snaží se napravovat případné hříchy z minulosti. V závislosti na těchto skutečnostech se toto období může stát pro někoho krizovým. Dalším těžkým bodem v tomto období může být osamostatňování vlastních dětí, což hůře nesou ženy. Někdy tak dochází k vlastním výčitkám či depresím. I v tomto období může docházet k neshodám mezi manželi nebo

naopak společná příprava na stáří a život ve stáří. Po fyzické stránce dochází k úbytku svalové hmoty, snižuje se výkonost, elasticita kůže se mění a vznikají vrásky, zrak a sluch se zhoršuje. Dochází k hormonálním změnám a s tím spojených příznaků, jako je například bušení srdce nebo kolísání tlaku. Postupně začínají vypadávat a šedivět vlasy. Nejdůležitějším faktorem v tomto období je samo uvědomění toho, že přichází stáří a vyrovnání se s touto skutečností (Ondráková et al., 2012).

Proces stárnutí je obávanou částí našeho života. Důležité je jej chápat jako součást nikoliv jako stav dožití. Je potřeba v této fázi najít pozitiva, jako mohou být kupříkladu klid na všechny zanedbávané činnosti. Senior může stáří využít k relaxaci, četbě nebo dalšímu vzdělávání, což je v dnešní době čím dál více oblíbené. Stárnutí bychom ale mohli definovat jako proces, který probíhá již od početí. Tedy celý život nás provází stárnutí. My si tento proces však uvědomujeme až v období okolo 50.–60. roku života. V tomto období jsou již znatelné fyzické i psychické změny a lidé si uvědomí příchod stáří. Mezi fyziologické změny ve stáří patří onemocnění kloubů, páteře, kardiovaskulárního systému apod. Každý člověk je samozřejmě jiný a nelze tedy s přesností říct, s jakými zdravotními problémy se bude ve stáří potýkat. Na zdravotní stav má vliv životní styl a genetické propozice každého z nás. Další změnou ve stáří je změna vzhledu. Ta může být pro některé seniory po psychické stránce dokonce horší než jejich zdravotní stav. Někteří se s touto změnou vyrovnávají velmi těžce. Mezi psychické změny ve stáří řadíme příkladně zpomalení poznávacích procesů (Ondráková et al., 2012).

2.3 Specifikace vzdělávání dospělého

Aby bylo vzdělávání dospělých pro ně přínosem a bylo pro ně srozumitelné a informace dobře zapamatovatelné, musíme se zmínit o specifikaci vzdělávání dospělých. Patří sem dobrá motivace a schopnost zaujmout natolik, aby studenti udrželi pozornost i v odpoledních či večerních hodinách. Důležité je dospělé podporovat v jejich rozhodnutí se dále vzdělávat a snažit se je motivovat. Každý student by si měl být vědom přínosu svého studia. Naopak mezi demotivující prvky může patřit náročnost studia jak časová, tak materiální. Člověk se může bát neúspěchu a toho, že přecenil svoje schopnosti. Součástí každého studia by měla být praxe nebo exkurze, která je

důležitá pro pochopení vyučované látky. Pochvala a průběžné hodnocení je žádané, ba dokonce nutné, aby měli studenti zpětnou vazbu. Je tedy důležité, aby učitel přistupoval k dospělým studentům jako k rovnocennému partnerovi a snažil se je motivovat a podporovat. Samozřejmě jenom svojí vytrvalostí a pílí dokáže dospělý student dosáhnout svých cílů (WikiKnihovna, online, 2021-12-30).

3 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH V ČESKÉ REPUBLICĚ

Tak jako naše tělo, i mysl potřebuje tzv. potravu. Na člověka je vyvíjen neustálý tlak, aby se zdokonaloval ve svých schopnostech a prohluboval své znalosti (Medium, online, 2021-12-30) .

Vývoj vzdělávání se v české republice neustále vyvíjí.

Vzdělávání dospělých se dá rozdělit na tři základní formy.

První forma je vzdělávání někým organizované, tedy nějakou institucí s vymezenými cíli. V tomto případě mluvíme o formálním vzdělávání. Dalším typem této první formy je neformální vzdělávání. V tomto případě jsou aktivity konané mimo školský systém. Do této kategorie patří příkladně Univerzity třetího věku, semináře, školení, kurzy, workshopy apod. (Medium, online, 2021-12-30).

Druhou formou je vzdělávání, které organizuje sám dospělý. Člověk neustále touží získávat nové informace. Stále má potřebu se posouvat ve svém vědění kupředu. V této kategorii bychom mohli zmínit čtení knih, shánění informací na internetových sítích apod. (Medium, online, 2021-12-30).

Třetí formou je incidentní učení. Jinými slovy bychom ho popsali jako každodenní učení. Každý den se dostáváme do různých situací, které nás obohacují. Velký význam má pro nás v této oblasti např. cestování, které nás může obohatit více než přečtení stovky knih o dané zemi. Hlavním faktorem je zde učení se vlastním zážitkem (Medium, online, 2021-12-30).

3.1 Vzdělávání dospělých ve středním věku

Důvodem studia u dospělého ve středním věku může být lepší pozice v práci nebo jen touha po jeho osobním rozvoji. Možností, jak se v dnešní době rozvíjet, máme opravdu hodně.

Prvním způsobem vzdělávání je formální forma, tedy vzdělávání s daným cílem a přesnou učební osnovou. Předpokladem dokončení je vypracování zadaných úkolů a absolvování zkoušek v průběhu studia. Cílem studia je získat dané vědomosti a doklad o ukončení studia. V tomto případě dokladem myslíme vysvědčení či získání

příslušného titulu. Toto vzdělávání je organizováno školským zařízením. Dospělý student si nejčastěji vybírá z nabídky oborů a škol takovou formu studia, která nejlépe vyhovuje jeho potřebám. Ve většině případů se jedná o kombinovanou formu studia, kombinace prezenční a distanční formy, jelikož dospělý člověk z pracovních či jiných důvodů nemá možnost prezenční formy studia. Takovéto studium je organizováno na většině vysokých či vyšších škol v České republice. Každá škola má však jinou nabídku studia pro dospělé studenty. Někdy se může stát, že dospělý student dojíždí i několik kilometrů daleko z důvodu, že školy v jeho okolí vybraný obor nenabízí.

Organizace studia bývá s ohledem na dospělé jedince o víkendech, často však celý den až do večerních hodin. Délka studia bývá srovnatelná jako u denních studentů, u studia na vyšší odborné škole 3 roky, na vysoké škole 3 roky při studiu bakalářských oborů a 5 let u studia magisterského nebo v případě navazujícího magisterského studia 2 roky. Některé školy nabízí studentům i uznání části předmětů z jiných vystudovaných škol. To je ale na každé škole dáno jinak a tuto informaci si musí student předem zjistit.

Druhým způsobem je neformální vzdělávání. Je absolvováno za účelem získávání nových znalostí a dovedností nebo k jejich rozšíření. Probíhá mimo školský systém a může, ale nemusí být zakončeno certifikátem o absolvování. Řadíme sem zájmové i profesně orientované kurzy. Délka trvání neformálního vzdělávání se může značně lišit. Může se jednat o jednodenní workshop nebo například o několikaměsíční jazykový kurz. Program jednotlivých kurzů se postupem času liší, a to v závislosti na dané poptávce. Organizátorem jsou soukromé firmy, nestátní neziskové organizace nebo přímo zaměstnavatel. Při neformálním typu studia je kladen důraz na celou osobnost člověka. Součástí tohoto vzdělávání je i celoživotní vzdělávání a učení. To probíhá celý život od narození až po smrt člověka. Jedná se o vše, co se během života naučíme. Řadíme sem tedy jak neformální, tak i formální vzdělávání (Bertl, 2014).

3.2 Motivace ke vzdělávání

Motivace je velmi důležitým faktorem ve vzdělávání. S její pomocí dokážeme dosahovat i zdánlivě nedosažitelných cílů. Jedná se o souhrn vnějších a vnitřních faktorů, které souvisí s jednáním a prožíváním jedinců. V dnešní době má potenciálně možnost učit se každý. A i když lidé obecně souhlasí s důležitostí vzdělávání, přesto se

systematicky celá populace nevzdělává. Účastníky v dalším nevzdělávání může ovlivnit například rodinná situace, charakter člověka, finanční situace, okolí, vztahy apod. (Beneš, 2008).

Vnitřní motivace je výsledkem potřeb a zájmů jedince. Radíme sem zájem o kulturu, potřebu poznání apod. Vnější motivaci způsobují vnější faktory, jako je odměna a trest. Hlavním pojmem v oblasti motivace je motiv. Je to vlastně takový „hnací motor“. Je důvodem určitého chování nebo jednání. Dává smysl tomu, co děláme. Motiv je projevem toho, že chceme něčeho dosáhnout nebo se tomu naopak vyhnout. Lze jej označit taktéž jako pohnutku. Motivy se liší podle jednotlivých skupin lidí. Patrné jsou například mezi věkovými skupinami, pohlavím, rodinnou situací či dosaženým vzděláním. Každé vzdělávání dospělých je provázeno určitou motivací, avšak se může stát, že tato motivace v průběhu studia vyprchává nebo vyhasne. Proto je důležitým faktorem ze strany vyučujícího i samotného studujícího motivaci udržet a zaměřit se na dosažení cíle (Beneš, 2008).

3.3 Bariéry ve vzdělávání

Na vzdělávání mají kromě motivace vliv bariéry, což označujeme jako překážky, které lidem brání se věnovat vzdělávání. Bariérou mohou být pracovní nebo rodinné povinnosti, finanční prostředky, vnímání faktu, že vzdělávání je pro děti a mládež, dostupnost institucí v daném okolí poskytujících vzdělávání, samotná nabídka oborů nebo aktivit může být taktéž překážkou, dále pak zdravotní stav apod. Bariéry vymezujeme na vnitřní a vnější. Mezi vnitřní patří nedostatečné sebevědomí, málo času na studium, ze kterého pak vzniká stres, únava, malá motivace, ale i onemocnění či problémy v soukromém nebo pracovním životě. Vnější bariéry jsou nedostatečná informovanost o daných možnostech vzdělávání nebo vliv okolí, který nás odrazuje od dalších studií. Z toho plyne i fakt, že si daný jedinec přestává sám věřit. Nechá se tedy následně přesvědčit okolím o zvládnutí nebo v tomto případě spíše nezvládnutí studia (Zormanová, 2017).

3.4 Vzdělávání seniorů

Pojem „senior“ nemá v odborné literatuře žádné jednoznačné vymezení. Tímto pojmem označujeme člověka pobírajícího starobní důchod. Ani věková hranice není přesně vymezena. Někteří autoři zabývající se seniory určují věk seniorů od 60 let. Jiní hovoří o rozmezí věku 65 75 let. Pravdou však je, že některé univerzity třetího věku přijímají studenty už od 50 let a v souladu s tímto tvrzením bychom tedy mohly věk seniorů posunout již na hranici 50 let (Špatenková a Smékalová, 2015).

Velmi oblíbenou aktivitou seniorů je další vzdělávání či návštěva nejrůznějších kurzů či jiných poznávacích akcí. Možností dalšího vzdělávání existuje mnoho a samotní senioři často navštěvují i akce, které nejsou prioritně určeny jim, nýbrž obecně dospělým. To může pro ně představovat určité úskalí. Aktivita konaná přímo pro seniory totiž respektují požadavky seniorů, jejich specifika a metodické zásady vzdělávání. Organizace pořádající tyto aktivity, berou v potaz i tu skutečnost, že lidé, odcházející do důchodu, prožívají adaptační změny. Musejí se s touto skutečností sami vyrovnat a často tedy hledají, jak by svůj nynější volný čas zaplnili. Setkání seniorů je pořádáno za účelem osobního rozvoje. Lidé stejného a podobného věku se setkávají, aby spolu diskutovali a rozvíjeli své zájmy. Tyto aktivity nejsou pořádány za účelem přípravy na profesi. Mají seniorům příjemnit chvíle ve společnosti ostatních jedinců a přinést nové informace. Mezi základní instituce, které vzdělávají seniory, patří univerzity třetího věku, akademie třetího věku, univerzity volného času a kluby seniorů (Špatenková a Smékalová, 2015).

Univerzity třetího věku jsou jedny z nejnámějších institucí pořádajících vzdělávání seniorů. První univerzita třetího věku byla založena profesorem práv a ekonomických věd Pierrem Vellasem v roce 1973 ve Francii. V České republice vznikla první taková univerzita v roce 1986 v Olomouci. V dnešní době je toto studium uskutečňováno na téměř každé vysoké škole. Univerzity tohoto typu jsou pokládány za nejnáročnější úroveň ve vzdělávání seniorů. Jelikož byl o studium na těchto školách velký zájem, docházelo k jejich neustálému rozvoji. Výuka je vedená formou přednášek, seminářů či teoretických cvičení. Náplň kurzů je srovnatelná s bakalářskými či magisterskými předměty. Přednášky jsou realizovány na odborné úrovni. Prostředí působí na studenty seniory motivačně. Podmínkou pro přijetí na univerzitu bývá třetí věk a absolvovaná

maturita. Oblíbenými tématy jsou dějiny, sociologie, psychologie, právo nebo angličtina (Špatenková a Smékalová, 2015).

Akademie třetího věku se řadí mezi středně těžké. Jsou organizovány pod záštitou středních škol, kulturních domů, knihoven apod. Výuka může probíhat krátkodobě i dlouhodobě. Většinou se ale jedná o krátkodobou akci s aktuálním tématem. Se studiem jsou spjaté i doplňkové aktivity jako například turistika nebo exkurze. Akademie tohoto typu vznikly do 80. let 20. století. První kurz byl pořádán roku 1983 v Přerově. Posluchačem se může stát kdokoliv. Nejsou zde vyžadovány žádné přijímací zkoušky ani dosažené vzdělání (Špatenková a Smékalová, 2015).

V případě univerzity volného času se jedná o mezigenerační vzdělávání. Aby se mohlo jednat o univerzitu, musí být zřizovány a organizovány vysokou školou. Je určena studentům od 18 let. Při studiu se tedy setkávají různé věkové generace jedinců. Studenti jsou přijímáni bez přijímacích zkoušek a bez nutnosti předchozího středoškolského vzdělávání. Z takovéto formy vzdělávání nebývá výstupem žádný certifikát. Motivací ke studiu bývá jednoduše zájem o daný obor. První univerzita tohoto typu byla založena roku 1993 v Praze (Špatenková a Smékalová, 2015).

Kluby seniorů bývají využívány k sociálním kontaktům mezi seniory a sdílení podobných zájmů. Jedná se o plnohodnotné trávení volného času jedinců. Do těchto aktivit zařazujeme přednášky, různé návštěvy společenských a kulturních akcí, společné zájezdy či sportovní aktivity apod. (Špatenková a Smékalová, 2015).

Jednou z forem vzdělávání je také sebevzdělávání. Sem řadíme zejména četbu knih, novin, sledování televize nebo poslech rádia (Špatenková a Smékalová, 2015).

3.5 Motivace ke vzdělávání

Motivací rozumíme proces, který ovlivňuje chování a dává mu určitý směr a touhu po dosažení cíle. U seniorů na motivaci velmi záleží. Ovlivňuje u nich, zda vůbec do vzdělávání vstoupí a setrvá v něm. A to zejména proto, že konečným výstupem pro něj není získání ani rozšíření kvalifikace. Vnější motivace je tedy v případě edukce u seniorů malá. Velký význam má naopak vnitřní motivace, jelikož vychází z pohnutek člověka. V seniorském věku si lidé vybírají takové vzdělávání, které jim nejlépe vyhovuje. Vybírají si vzdělávání, které je obsahově zaměřené na jejich zájmy. Vnitřní

motivace je o to silnější, pokud mají senioři kladnou zkušenost z předchozího vzdělávání. Proto je důležité, aby se vyučující snažil neustále starší učící se motivovat ke vzdělávání, a to i případným se zapojením do vzdělávacího procesu. Lidé studující v tomto věku vytváří heterogenní skupinu různého věku, společenského postavení, s různou úrovní inteligence a vzdělání. To, co je ale spojuje, je právě daný studující obor. I jejich motivace se může lišit. Důvodem této motivace může být touha ještě něco vystudovat, navázání nových sociálních kontaktů, udržení vlastních sil, hledání smyslu života, zvýšení sebevědomí, uskutečnění toho, co dřív nestihli, udržení se v psychické a fyzické pohodě nebo si plní dávné přání. Vzdělávání může být pouze koníčkem seniora, kdy se snaží nalézt nové informace (Špatenková a Smékalová, 2015).

3.6 Bariéry ve vzdělávání

Vzdělavatel se musí při vzdělávání seniorů vypořádat s řadou bariér, které mohou účastníkům znepříjemnit, či by mohly dokonce znemožnit jejich studium. Jedná se o involuční změny, které provází proces stárnutí, jako například zhoršení zraku nebo sluchu. Důležitá je mentální energie účastníků. Ta se liší v závislosti na daném programu. Bariérou může být také neschopnost nalézt informace o možnostech studia. Senioři často neumějí pracovat například s počítačem a nedokáží tak nalézt informaci o možnosti a průběhu studia. Další z možných bariér je finanční situace. Mnohdy poplatky za studium a náklady spojené s cestováním nebo výdaje za učebnice či jiný studijní materiál jsou pro ně náročné natolik, že studium nemohou realizovat. Senioři mohou mít obavy, zda by se dokázali naučit danou látku. Mají strach z neznáma nebo z neúspěchu. Aby bylo co nejvíce těchto bariér odstraněno, je důležité, aby organizátor včas a na co nejvíce seniorům dostupných místech zadal informaci týkající se nabídky vzdělávání. S tím souvisí i správný výběr míst, časový harmonogram, obsah, kvalita studia apod. (Špatenková a Smékalová, 2015).

4 VÝUKOVÉ METODY

Pojem metoda označuje cestu vedoucí k cíli. Jedná se o dané postupy a prostředky, díky kterým dosáhneme našich cílů, a to vzájemnou spoluprací studenta a učitele. Učitel v tomto případě přináší nové informace a učí novým dovednostem. Žáka motivuje k dosažení výkonu různými metodami, vždy spolu se slovní metodou (Zormanová, 2014).

Metody dělíme na:

1. Klasické výukové metody

Metoda slovní – Ta je přítomná při každé výuce. Je její nedílnou součástí. Radíme sem výklad dané látky, diskusi, rozhovory, přednášku, dialog, vysvětlování apod.

Metoda názorně demonstrační – Jejím základem je předvádění, práce s obrazem a instruktáž.

Metoda dovednostně praktická – Tato metoda je založená na napodobování a experimentování.

2. Aktivizující metody

Metoda diskusní – Vyznačuje se aktivitou účastníků.

Metoda heuristická – V této metodě jsou kladeny otázky a účastníci odpovídají, jejich odpovědi mohou být navzájem v rozporu.

Situační metoda – Podstatou je hledání postupů k vyřešení konkrétní situace.

Inscenační metoda – Podstata je sociální učení. Student se učí na situacích, ve kterých vniká nějaký problém. Studenti zinscenují danou situaci a v ní si vyzkouší danou pozici.

Didaktická hra – Patří sem různé didaktické hry, díky kterým si žáci upevní učební látku.

3. Komplexní výukové metody

Frontální výuka – Při této metodě pracuje učitel společně se všemi žáky. Do frontální výuky radíme i zadávání domácích prací a jejich následnou společnou kontrolu nebo také rozhovory, které probíhají s celou třídou.

Skupinová a kooperativní výuka – Jedná se o výuku, která je založena na práci ve skupině za účelem upevnění znalostí.

Partnerská výuka – Jedná se o práci ve dvojicích. Vzájemně si tak studenti pomohou k správnému řešení zadaného úkolu.

Individuální výuka – Jedná se o samostatnou práci žáka, při níž vlastním úsilím dosáhne potřebného výsledku. Student projevuje samostatné myšlení.

Brainstorming – Jedná se o práci ve skupině, kdy za pomoci diskuze dosáhneme kreativního myšlení účastníků.

Projektová výuka – Lektor připraví nějaké konkrétní zadání a účastníci nebo jednotlivci na něm pracují.

Lidé se od druhých lidí učí různými způsoby. Využívají k tomu svých smyslů. K tomu, abychom se například naučili hrát na klavír, nám ale nestačí jen zajít na nějaký klavírní koncert. K tomu, abychom se stali experty v určitém odvětví, nám nestačí se jen na jejich činnost dívat. Důležité tedy je, aby lektor zvolil správné metody výuky. Nejlépe se člověk učí tak, když si danou látku může vyzkoušet. Lektor by měl při výuce postupovat systematicky a s optimistickým přístupem. Každý jedinec by měl mít možnost danou látku po výuce vstřebat. Nejlépe však, když si ji má možnost zkoušet v praxi.

Dospělí jedinci přicházejí do vzdělávacího procesu s určitými charakteristikami. Mají určité motivace, potřebu vzdělávat se, potřebu se někam ve svém životě posunout nebo je posouvá zaměstnavatel na základě jeho požadavku vyššího vzdělání nebo dalšího vzdělávání. Jejich očekávání a snaha o zdokonalení může být správně podpořena, pokud lektor zvolí ty správné metody výuky. Prvním krokem ve výuce může být ice-breaking, což v překladu znamená „lámání ledů“. Je to vlastně první seznamování účastníků vzdělávání a lektora.

V závěru každého vyučovacího bloku přichází hodnocení účastníků. To může být ústní, písemné, didaktickým testem, hodnocením výkonu nebo portfolia studentů. Jak vedení celého vyučovacího procesu, tak i hodnocení se přizpůsobuje skutečnosti, že se jedná o studium dospělých. Při ústní zkoušce mají být otázky jednoznačné a srozumitelné. Lepší je zvolit otázky otevřené. Tím má možnost účastník vyučovacího procesu ukázat pochopení učiva. Také test je jednou z možností kontroly znalostí studentů. Otázky v testu dělíme na otevřené, uzavřené a polouzavřené. Při hodnocení

výkonu a portfolia se jedná o poskytnutí informací dospělému studentovi o tom, jak se učí, jedná a uvažuje v daném výukovém procesu (Malach, 2003).

„Hodnotící procedury ve vzdělávání mohou plnit mnoho funkcí, jimiž zajišťují efektivní dosažení zamýšlených cílů. Hodnocení výsledků učení dospělých vyžaduje dodržování určitých zásad, neboť zvláště objektivita etičnost hodnocení jsou dospělými účastníky vzdělávacích akcí citlivě vnímány.“ (Malach, 2003, s. 71)

5 DIDAKTICKÉ ZÁSADY

Didaktické zásady jsou označovány také jako didaktické principy nebo vyučovací zásady. Jedná se o doporučení učitelům, jak dosáhnout maximálního efektu při výuce. Didaktické zásady se váží ke všem stránkám výuky. A to k činnosti učitele i žáka, k probíranému učivu apod. Tyto zásady vznikly díky učitelům, kteří si všímali postupů při své pedagogické praxi. První zásady se formulovaly již ve starověku. Didaktické zásady již vymezil Aristoteles. Zdůrazňoval důležitost aktivity žáka ve výuce. Jako první podrobně zpracoval metodiku vyučování Marcus Fabius Quintilianus. Je autorem knihy O výchově řečníka. Zde popsal celou řadu didaktických principů. Ten, kdo následně jako první použil zásady názornosti, byl Thomas Moor. Od těch dob byly již nadále používány. Dále se zásadami zabýval i J. A. Komenský, tvrdil, že důležité je postupovat od jednoduchého ke složitému, od známého k neznámému. Další významné osobnosti, které se zabývali zásadou názornosti byli Jean-Jacques Rousseau a Johann Heinrich Pestalozzi nebo Gustav Adolf Lindner. Lindner se ve své knize Všeobecné vyučování zabývá v jedné kapitole didaktickým principům (Zormanová, 2014).

Didaktické zásady:

1. **Zásada uvědomělosti a aktivity** – Jedná se o zodpovědnost žáka a jeho postoj k učení. Role učitele je v tomto případě získat ho pro učení.
2. **Zásada komplexního rozvoje žáka** – Jedná se o rozvoj všech základních komponentů žáka.
3. **Zásada vědeckosti** – Výuku vede kvalifikovaný pedagog, který se v oboru neustále zdokonaluje.
4. **Zásada spojení teorie s praxí** – Důležité je spojení teorie s praxí.
5. **Zásada přiměřenosti** – Tato zásada udává, že veškerá výuka musí být přizpůsobená věku a jazykovým schopnostem.
6. **Zásada individuálního přístupu** – Tato zásada je založená na principu, že každý člověk je individualita. Je tedy důležité, aby vyučující ke každému studentovi takto přistupoval.
7. **Zásada emocionálnosti** – Metoda vychází z faktu, že jak studenti, tak vyučující mají emoce. Nejsou to stroje. Je tedy žádoucí, aby se vyučující snažil navodit pozitivní atmosféru.

8. **Zásada trvalosti** – Cílem této metody je pevně a trvale zakotvit učební látku ve studentech.
9. **Zásada názornosti** – Žák získává poznatky o světě za pomoci smyslů a kontaktem s věcmi.
10. **Zásada soustavnosti** – Jedná se o zásadu, při které je důležité, aby na sebe jednotlivé učivo navazovalo. Tedy učení od jednoduchého ke složitějšímu, od známé látky k neznámé.
11. **Zásada zpětné vazby** – Každý učitel by měl znát zpětnou vazbu na svoji výuku. Ta by měla být podmíněná. Za nepodměnnou vazbu považujeme například jen hodnocení typu: dobrá, špatná, líbila se mi, nelíbila se mi atd. Zpětná vazba má přinést odpověď na otázku co příště změnit a co nikoliv (Zormanová, 2014).

6 POŽADAVKY NA VZDĚLAVATELE

Vzdělavatelem rozumíme osobu, která předává své znalosti a zkušenosti studujícím jedincům. Setkáváme se zde s pojmem lektor. Tento pojem byl dříve používán pro externí pedagogy na vysokých školách. Dnes můžeme pojem lektor nalézt v kurzech nebo na vzdělávacích akcích pro dospělé. Dobrý lektor by měl naplnit kompetence odborné, metodické a osobnostní. Odborné kompetence získá lektor profesním vzděláváním a praxí. Důležité je, aby se neustále dovzdělával, jelikož neustále dochází k aktualizacím v každém oboru. Metodické znalosti, díky nimž lektor dosahuje daných cílů mohou být nazývány také jako didaktické nebo andragogické. Osobnostní kompetence jsou osobnostní charakteristiky. Patří sem trpělivost, tolerance, důslednost, spravedlivost, kreativita, flexibilita apod. Pokud se stane, že lektor nenaplní všechny zmíněné kompetence, pak může příkladně dojít k situaci, kdy i špičkový odborník nedokáže danou látku vysvětlit tak, aby byla studenty pochopena. Nepochopení pak může vést k negativní atmosféře ve výuce (Langer, 2016). Vzdělávání dospělých je rozmanitá činnost. Můžeme nalézt i další pojmy vzdělavatele jako jsou konzultant, kouč, mentor, moderátor, tutor nebo instruktor (Mužík, 2010).

Lektor by měl mít stanovený cíl, tedy co konkrétně mají studenti zvládnout. Dále určuje způsob, kterým vzdělávání proběhne, zda formou přednášky či praktické ukázky. To je odvislé od vzdělávacího cíle a programu. Pokud lektor například vede přednášku o nějakém státě, doplní ji filmem nebo obrázky. Poutavé prezentaci však předchází její příprava. Lektor tedy musí být schopen ji připravit tak, aby co nejvíce studenty zaujala, a tím si z výuky či kurzu odnesli co nejvíce informací (Bertl, 2014).

Mezi důležité požadavky patří bezesporu potřeba kvalifikace, vystudovaná škola či kurz nebo další vzdělávání, a to v závislosti na tom, zda se jedná o lektora na kurzu či lektora na vysoké škole. Velmi cenná je praktická zkušenost vzdělavatele. Jako o dalším důležitém aspektu hovoří Langer o zevnějšku lektora. O správném oblečení a doplňcích, které jsou dle něj jeho důležitou součástí (Langer, 2016).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část se zabývá stanovením hypotéz a jejich potvrzením či vyvrácením. Pro toto zjištění byla použita kvantitativní metoda, a to konkrétně dotazník. Ten vyplňovali jedinci ve věku 30–60 let a jedinci ve věku 60 a více let. Cílem první otázky v dotazníku bylo rozlišit skupinu jedinců středního věku a seniorů při vzdělávání. Celkovým cílem práce bylo zjistit, jaké jsou převládající zásady ve vzdělávání a pohledu na něj z pozice jedinců ve středním věku a seniorů a jejich porovnání.

Data byla sbírána pomocí dotazníku, a to dvěma způsoby. První způsob byl elektronické rozesílání mezi jedince v České republice. Druhým způsobem bylo fyzické vyplnění dotazníku respondenty v domovech a klubech pro seniory. Dotazník obsahuje 18 anonymních otázek. Pokládané otázky byly uzavřené, otevřené i polouzavřené.

Zkoumání byli lidé středního věku a senioři. A to z celé České republiky. Snahou bylo, aby se dotazník dostal mezi širokou veřejnost. Tím mohly být zajištěny nejadekvátnější odpovědi. Počet jedinců, kteří dotazník vyplnili bylo 60. Z toho bylo jedinců ve středním věku 30 a seniorů také 30. Lidé ochotně vyplňovali dotazník, a i když byl zcela anonymní, přišlo zpět autorce do zpráv několik zpětných vazeb na elektronickou verzi. Důležitým aspektem bylo při žádosti o vyplnění dotazníku vysvětlení jeho důležitosti se správnou prosbou.

Na základě poznatků z teoretické části a stanovených cílů autorka stanovila tyto hypotézy:

Hypotéza 1: Dosažení titulu po skončení vzdělávání je důležitější aspekt pro jedince ve středním věku oproti seniorům.

Hypotéza 2: Srozumitelnost výuky a její následné zapamatování je u jedinců středního věku a seniorů srovnatelné. A to v závislosti na výuce určené pro každou skupinu. Tedy jinak jsou vyučováni senioři, jinak jedinci ve středním věku.

Hypotéza 3: Informovanost jedinců ve středním věku a seniorů o možném vzdělávání je dostatečná. Lidé vědí, kde případné informace o studiu nalézt.

Hypotéza 4: Jedinci středního věku a senioři mají různá úskalí vzdělávání.

Po zodpovězení veškerých otázek respondenty a jejich následném vyhodnocení, stanoví autorka práce potvrzení, či vyvrácení hypotéz.

8 CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Cílem bakalářské práce v praktické části bylo na základě kvantitativní metody sestavit dotazník a zjistit, jaké převládají zásady ve vzdělávání jedinců ve středním věku a seniorů. V dnešní době máme mnoho možností, jak se vzdělávat a kde potřebné informace o vzdělávání nalézt. Otázkou však je, zda všechny věkové skupiny umí ve stejné míře tyto informace vyhledat. Další otázkou je, zda je výuka dostatečně srozumitelná a přináší studentům potřebné informace. V potaz je také bráno to, že jiným způsobem přistupují vyučující k jedincům ve středním věku a seniorům. Vzdělávání jedinců ve středním věku i seniorů je doprovázeno několika úskalími. Tato úskalí dotazník také zkoumá. Autorka se domnívá, že důvody ke studiu jedinců mohou být různé, stejně tak jako jeho překážky. Na základě těchto skutečností byly vzneseny čtyři hypotézy. BP se dále věnuje jejich potvrzení nebo vyvrácení.

9 METODOLOGIE VÝZKUMU

Před samotným výzkumem si musí výzkumník zvolit metodologii výzkumu. V této bakalářské práci si autorka zvolila kvantitativní výzkum.

Kvantitativní metoda je založená na zkoumání proměnných a jejich vztahy (Keith F. Punch). Pro toto výzkumné šetření bylo použito kvantitativní metody, konkrétně dotazníku. Vyplňování dotazníku proběhlo elektronicky i fyzicky na základě kontaktu s respondenty. Následně byla sesbíráná data z fyzického vyplnění dotazníků přenesena autorkou do elektronické podoby za účelem vyhodnocení. Účastníci byli ubezpečeni, že veškeré údaje z dotazníku jsou shromažďovány za účelem výzkumu pro BP autorky a jsou zcela anonymní.

9.1 Etapy výzkumu

Prvním důležitým krokem před samotným započítím práce je zvolit si téma, na kterém budeme následně pracovat. Pomoci v tomto případě může přečtení odborné literatury či vyhledání informací na internetu, v odborných časopisech nebo případně radou od zkušenějších. Autorka práce zvolila po pečlivé úvaze téma, které ji zajímá a jeho výzkum jí přinese zajímavé informace.

V další fázi výzkumu si autorka stanovila hypotézy, které pak následně po sběru odpovědí od respondentů a jejich vyhodnocení zhodnotila.

Následně byly autorkou stanoveny proměnné ve výzkumu. Proměnná je prvek, který chceme zkoumat či zjišťovat. Patří sem například vědomosti, názory jedinců, otázky ohledně věku, pohlaví nebo příkladně školního vzdělání a vzdělávání a jiné.

Jako dalším krokem bylo, že si autorka vytvořila dotazník na základě stanovené metody výzkumu. Metodu výzkumu zvolila kvantitativní. Dotazník je při této metodě nejčastěji používán, i zde byl autorkou zvolen.

Jak již bylo zmíněno výše, v další fázi byl autorkou sestaven dotazník. Autorka při jeho sestavování postupovala dle daných pravidel. Zvolila jednoduché, srozumitelné, jednoznačné a stručné otázky. V dotazníku se ptala na to, co je opravdu potřebné zjistit k úspěšnému dokončení výzkumu. V úvodu byli respondenti slušně požádáni o vyplnění dotazníku a bylo jim vysvětleno k čemu bude dotazník sloužit a také jim byla sdělena

důležitá informace a to, že dotazník je zcela anonymní. Anonymnost dotazníku zaručuje pravdivější odpovědi. V závěru dotazníku bylo poděkování účastníkům za jejich čas při vyplňování. Před samotným spuštěním byl dotazník autorkou překontrolován a byl dán k nahlédnutí malé skupině jedinců v daném věku z důvodu poskytnutí zpětné vazby ještě před samotným spuštěním dotazníku mezi širokou veřejností (Školní pedagogika, online, 2021-12-30).

Po sběru odpovědí došlo k vyhodnocení daných údajů a následně se autorka zabývala stanovenými hypotézami v souvislosti interpretací získaných údajů.

Závěr je opatřen celkovým zhodnocením práce.

9.2 Kvantitativní výzkum

Slovo kvantitativní pochází z latinského „quantitas“. To znamená množství. Kvantitativní výzkum je založen na získání takového množství dat, která jsou potřebná v daném výzkumu. Dochází při něm k získání statistických nebo numerických dat. Jedná se o metodu, při které dochází ke sběru potřebných dat. Data lze získat za pomoci testů, experimentu, pozorování nebo dotazníku. Metodu dotazníku volí i autorka ve svém výzkumu v této bakalářské práci. Po zvolení vyhovující metody pro daný výzkum provedla autorka dotazníkové šetření, po němž došlo k vyhodnocení daných odpovědí v dotazníku. Při kvantitativním výzkumu je důležité dodržet jednotlivé fáze kvantitativního výzkumného procesu, jimiž je stanovení oblasti výzkumu, tedy formulovat daný problém. Důležité je studium odborných zdrojů a stanovení cíle. V této fázi dochází k formulaci hypotéz. Dále pak dochází k výběru vhodného sběru dat. Třetí fáze je fáze realizace metod. V případě metody výzkumu autorky této práce se jedná o dotazníkové šetření. Čtvrtá fáze je vyhodnocovací a interpretační. Stanovené hypotézy jsou vyhodnoceny a dané údaje jsou následně prezentovány (IS MUNI, online, 2021-12-30).

9.3 Respondenti

Respondenti neboli účastníci nějakého dotazování jsou důležitou součástí výzkumného šetření. Jejich odpovědi jsou vyhodnocovány a následně prezentovány výzkumníky. Samotný jedinec se k vyplňování dotazníku dostane různými způsoby. Jedním z nich je oslovení respondenta firmou zabývající se oslovováním těchto jedinců. Na dotazník s žádostí o vyplnění může samozřejmě také narazit na webových nebo facebookových stránkách a může být vyplněn jak z chytrého mobilního telefonu, tak z počítače. Dotazník může fyzicky do firmy, školy nebo jiného zařízení donést výzkumník nebo ním pověřená osoba. Dotazníky bývají anonymní a otázky v nich nesměřují k odhalení identity respondenta. Výhodou elektronických dotazníků je, že jejich respondent může vyplnit v čase, kdy se mu to nejvíce hodí. U jeho vyplňování může povětšinou strávit tak dlouhý čas, který mu vyhovuje. Jelikož dotazník může obsahovat různé nahrávky či obrázky, musí mít respondent dostatek času na jeho vyplnění. Nevýhodou však při vyplňování elektrického dotazníku může být menší ochota respondentů s jejich vyplněním. Toho si byla autorka práce vědoma, a proto zařadila do výzkumu také fyzické vyplňování dotazníku (Pro výzkum, online, 2021-12-30).

Výzkumu byli podrobena jedinci ve středním věku 30-60 let a senioři ve věkovém rozmezí 60 a více let. Takto autorka rozdělila jedince na základě zjištěných poznatků o tom, že seniorský věk není s přesností vymezen, avšak často je uváděn seniorský věk od 60 let, na základě přečtené literatury o možnosti studia na některých univerzitách třetího věku. Účastníky dotazování byli ženy i muži. Respondenti odpovídali jak formou elektronickou, tak fyzickou formou vyplňování dotazníků. Obě tyto metody byly z důvodu, že jedinci ve věku 60 a více let v elektronickém dotazníku odpovídali méně.

9.4 Dotazníkové šetření

Vůbec nejčastější metodou v dotazování je dotazník. Dotazník je soubor otázek, díky němuž můžeme zjistit odpověď na danou cílovou otázku či otázky. Může být zasílán elektronickou formou, či fyzicky předáván k vyplnění daným respondentům. Může obsahovat otevřené i uzavřené otázky. Věk respondentů je závislý na požadavcích

daného výzkumu. Otázky jsou sestavovány většinou konkrétně k danému výzkumu (Průcha, 2009).

Dotazník se tvoří za účelem získání potřebných dat. Důležitým faktorem je proto správné sestavení dotazníku a tím dosažení co nejpravdivějších informací. Při špatném sestavení dotazníku bychom mohli dosáhnout mylných dat, a tím znehodnotit naši práci. Je proto důležité věnovat potřebný čas a úsilí jeho sestavení. Prvním krokem při sestavování dotazníku je myšlenka. Nejprve je potřeba si rozmyslet, co má být dotazníkem zjištěno. Dalším krokem má být správná struktura otázek. Otázky by měly být přímé, zajímavé a jednoduché. Dotazovaný má mít pocit jednoduchého zvládnutí otázek. Dále by měl být dotazník takový, aby udržel pozornost jedince po celou dobu dotazování. Na začátku dotazníku se začíná jednoduchými otázkami. Postupně mohou být přidány otázky složitější. Otázky osobního charakteru nevkládáme na začátek dotazníku. Tyto citlivé otázky, pokud je do dotazníku vkládáme, vkládáme velmi opatrně. Mezi takovéto otázky může patřit například finanční otázka. Otázky v dotazníku se snažila autorka pokládat srozumitelně a jednoduše. Snaha byla, aby byly dosaženy co nejpravdivější výsledky (Survio, online, 2021-12-30).

V této bakalářské práci autorka použila dotazník sestavený z vlastních otázek.

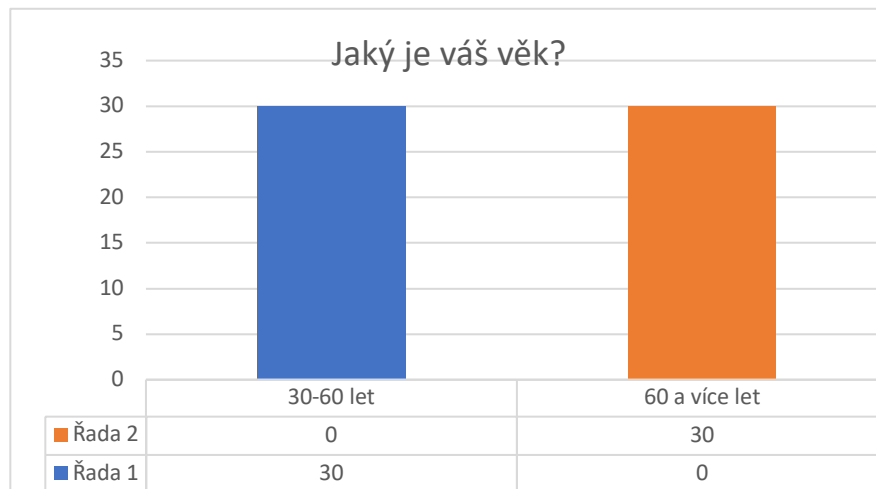
9.5 Výsledky výzkumného šetření

Výzkumné šetření je prováděno za účelem získání potřebných dat. Jedná se o systematický a vytrvalý proces.

V této kapitole autorka přikládá také grafické znázornění odpovědí zkoumaných respondentů. Otázky jsou seřazeny stejně jako v samotném dotazníku při dotazování zkoumaných jedinců. Každý graf či tabulka jsou doplněny o slovní hodnocení.

První otázkou byl zjišťován věk respondentů. Zde se jednalo o uzavřenou otázku z důvodů lepší přehlednosti při vyhodnocování. Zkoumanou věkovou kategorií byli jedinci ve středním věku a senioři. V dotazníku odpovídalo 30 jedinců středního věku a 30 seniorů.

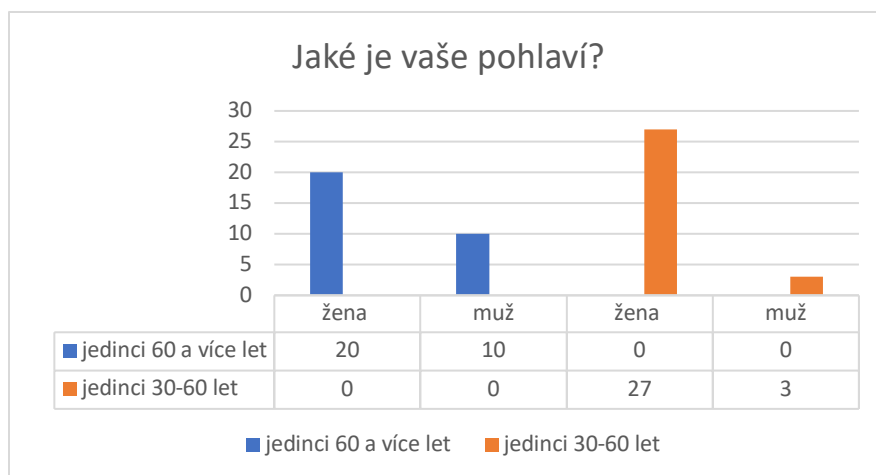
Graf 1: Věk respondentů

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

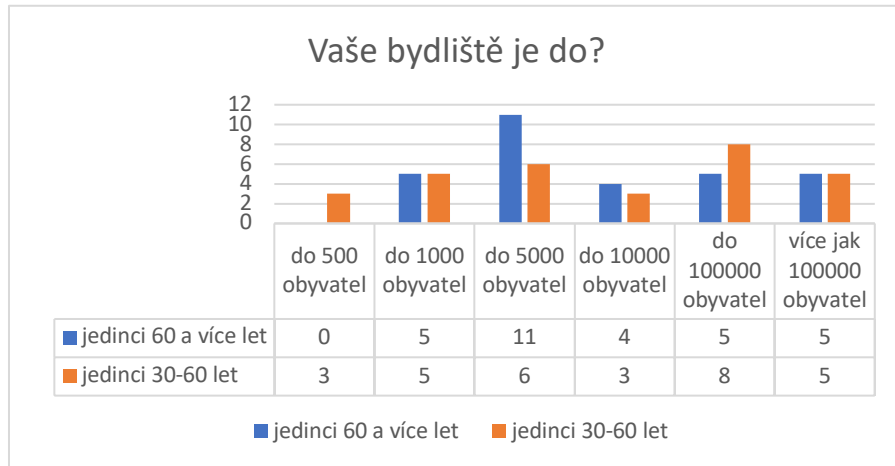
Druhá otázka zkoumala pohlaví respondentů. Zde bylo zjištěno, že více odpovídaly v dotazníku ženy. Z hlediska tohoto dotazníku bychom se mohli domnívat, že více studují nebo se o studium zajímají ženy. Jelikož se ale nejedná o přesnou statistiku studujících respondentů, domnívá se autorka, že ženy byly více ochotné ve vyplňování dotazníku.

Graf 2: Zkoumání pohlaví jedinců

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

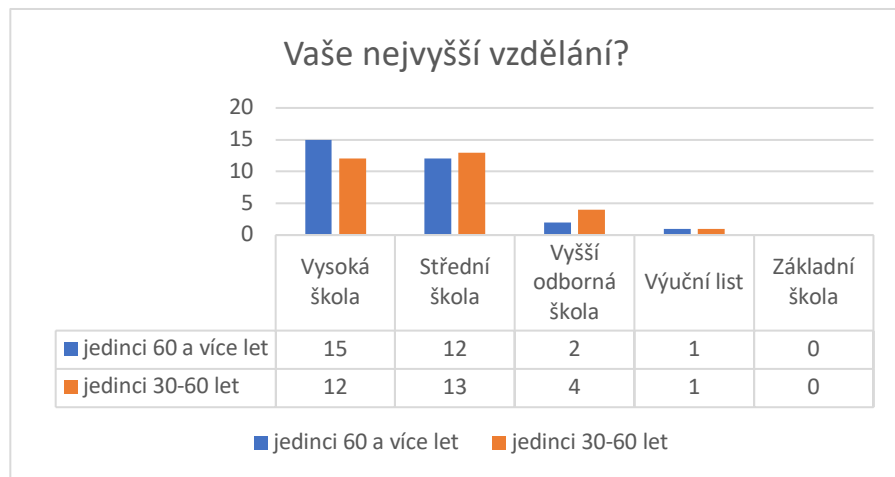
Graf 3: Bydliště zkoumaných respondentů dle počtu obyvatel

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Třetí otázkou bylo zjištěno, že jedinci, kteří odpovídali v dotazníku, byli z různých měst či vesnic.

Graf 4: Zkoumání nejvyššího dosaženého vzdělání

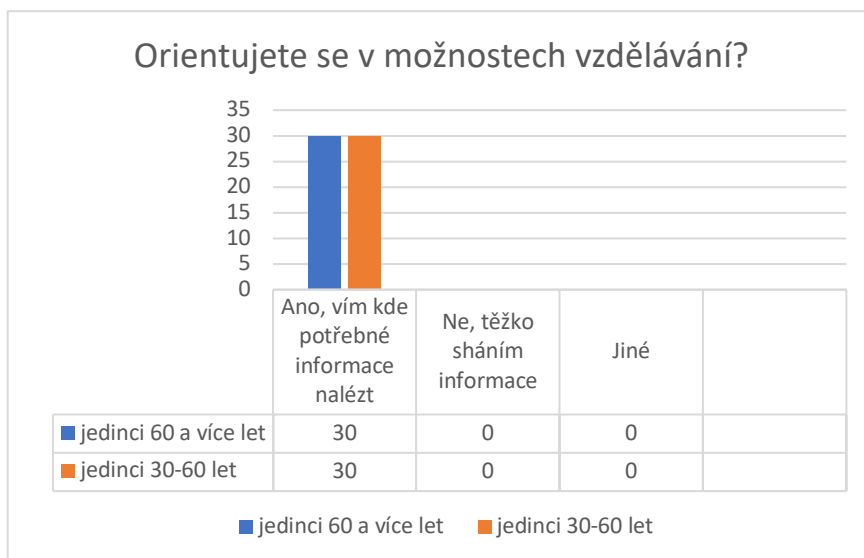

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Čtvrtou otázkou bylo zjištěno, že jedinci, kteří odpovídali v dotazníku, mají nejčastěji středoškolské či vysokoškolské vzdělání. Méně časté bylo pak vzdělání na vyšší odborné škole. Výuční list v tomto dotazníkovém šetření měl pouze jeden respondent z každé kategorie. Základní vzdělání v tomto dotazníku neměl žádný

respondent. Z této čtvrté otázky v dotazníku bychom mohli říct, že se lidé snaží v dnešní době dosáhnout spíše vyššího vzdělávání.

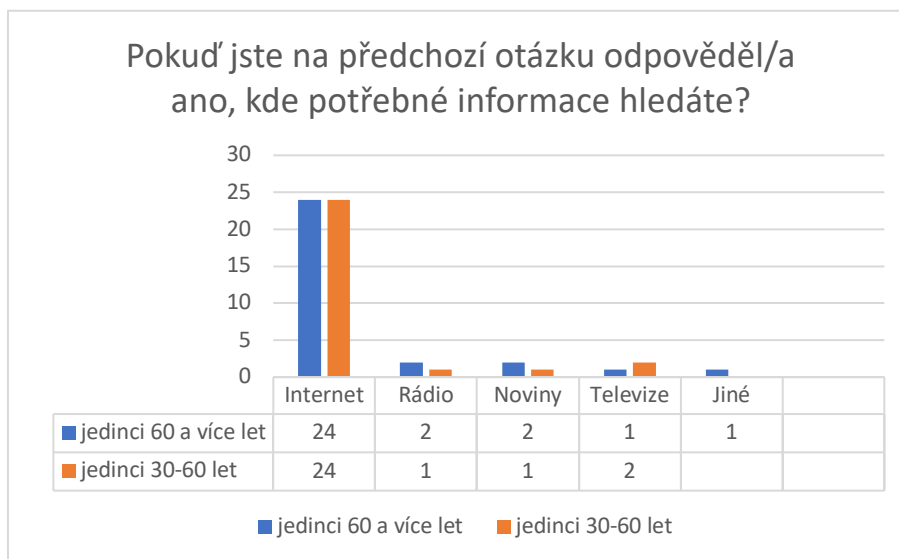
Graf 5: Orientace v možnostech vzdělávání

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Pátou otázkou bylo zjištění, zda se lidé orientují v možnostech vzdělávání a vědí, kde potřebné informace nalézt. Zde každá věková skupina jednoznačně označila, že ví, kde informace o dalším vzdělávání najít. Autorka práce se z daného výsledku této otázky domnívá, že informace o vzdělávání jsou dobře dostupné pro zkoumané věkové kategorie a nejsou tedy překážkou v jejich vzdělávání.

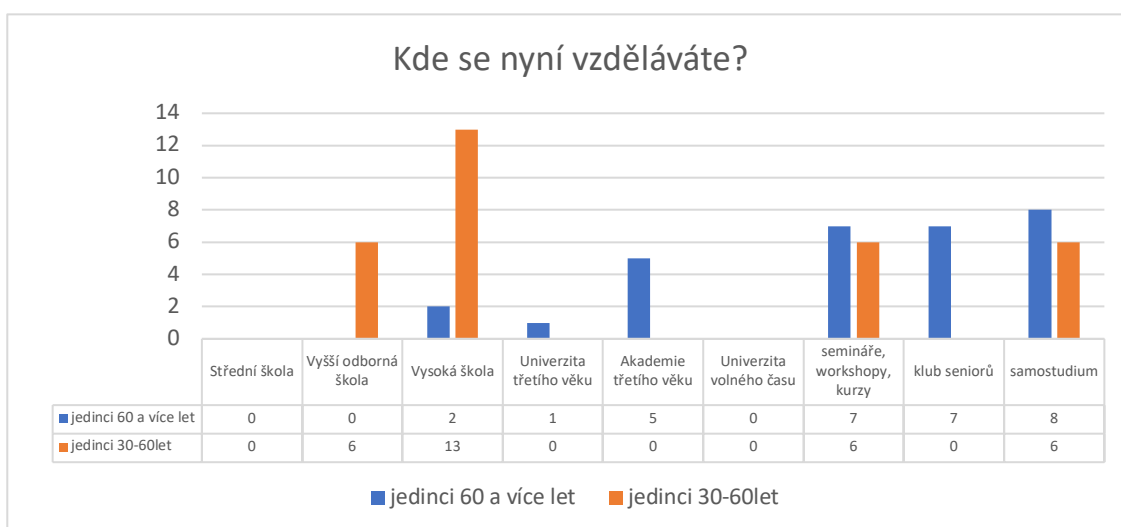
Graf 6: Kde respondenti hledají informace

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Šestou otázkou bylo zjistit, kde respondenti hledají informace o vzdělávání. Převážná většina jedinců, a to konkrétně 24 jedinců v každé zkoumané kategorii, hledá informace spojené s dalším možným vzděláváním na internetu, menší část pak v rádiu, novinách nebo v televizi. Respondent, který označil možnost jiné, uvedl, že potřebné informace hledá v odborných časopisech.

Graf 7: Kde se nyní respondenti vzdělávají

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Z daných odpovědí bylo zjištěno, že ve věkové skupině 30-60 let se nejvíce jedinci vzdělávají na vysoké škole, dále pak na vyšší odborné škole, v seminářích či samostudiem. U věkové hranice 60 a více let upřednostňují jedinci spíše samostudium, kluby pro seniory a různé semináře. Pro své další studium využívají spíše instituce určené seniorům.

Tabulka 1: Studovaný obor

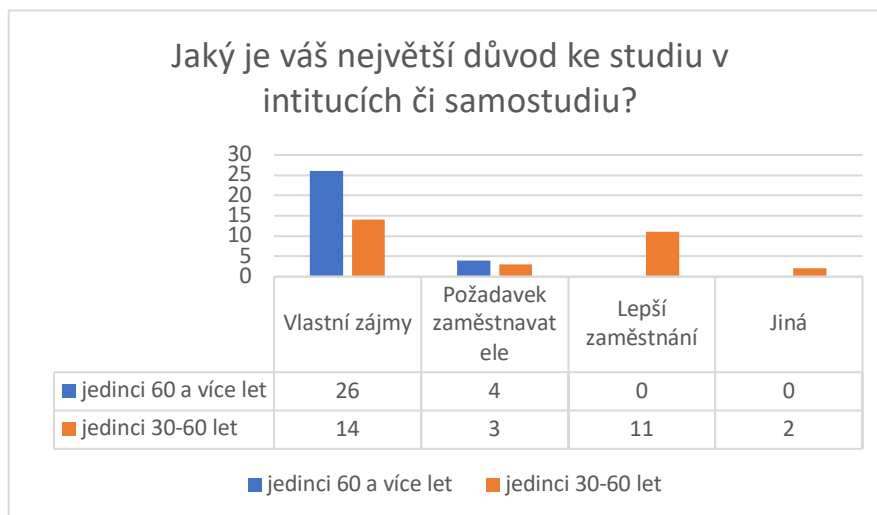
Který obor studujete? V případě samostudia, o jaký obor se zajímáte?

Odpovědi jedinců 30-60 let	Responzí	Odpovědi jedinců 60 a více let	Responzí
Pedagogika	2	Zdravotnictví	1
Sociální práce	4	Česká Filologie v praxi	1
Předškolní pedagogika	4	Dějiny umění	2
3D grafika	1	Ekonomika	1
Psychologie	1	Gastronomie, cestování, ruční práce	1
Cizí jazyk	1	Historie, přednášky	4
Dětská psychologie a koučink	1	Poznávání nových míst pomocí televize	1
Ekonomika	2	Škola životem	2
Fyzioterapie	1	Kultura, cestování	3
Geografie	1	Kurz šití, ruční práce, vaření	2
Ochrana obyvatelstva	1	Kultura, sport, zahradničení, cestování, divadlo, výstavy	3
Ochrana obyvatelstva + TV, Andragogika	1	Přednášky cestovatelů a fotografů	1
Sociální pedagogika	4	Obchod, účetnictví	1
Andragogika se specializací na personální rozvoj	1	Psychologie a lidské chování	1
Sociální pedagogika pro 2. stupeň ZŠ a SŠ a výchova ke zdraví	1	Pedagogika 1. stupně a sociální pedagogika	1
Učitelství	3	Sociální práce	2
Zdravotnictví	1	Stomatologie	1
		Technický obor	1
		Teorie dějin filmu	1

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Daná tabulka zjišťovala, co v době vyplňování dotazníku lidé studují. Respondenti ve věku 30-60 let studují převážně obory jako je pedagogika nebo sociální směr. Jedinci ve věku 60 let a víc se zabývají spíše historií nebo cestováním.

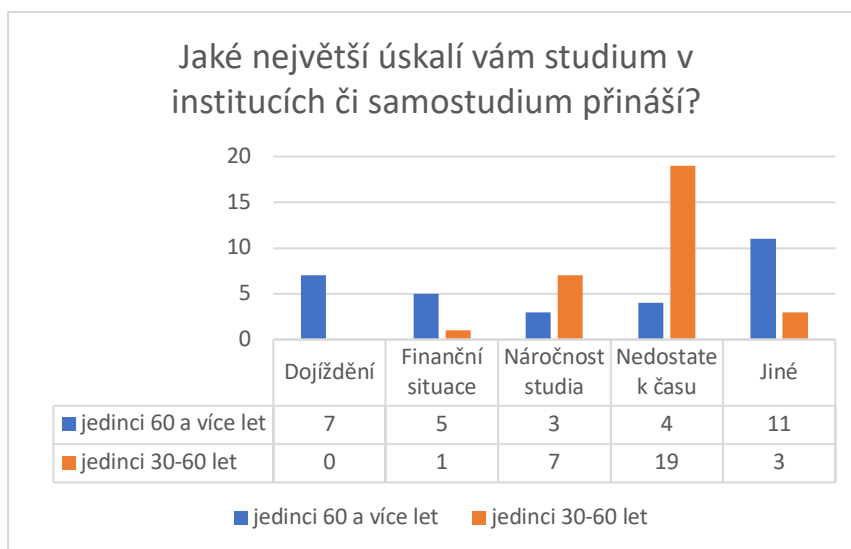
Graf 8: Nejčastější důvod ke studiu či samostudiu

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Touto otázkou bylo zjišťováno, jaký mají respondenti největší důvod ke studiu či samostudiu. Dle dotazníku se jako největší zájem jeví vlastní zájem, a to nejvíce u seniorů. 4 seniori uvádějí největším důvodem požadavek zaměstnavatele. Odpověď lepší zaměstnání a jiné důvody u seniorů nebyla označena. Naopak jedinci ve středním věku uvádějí odpovědi ve všech kategoriích, nejčastěji vlastní zájmy. Další nejčastější odpověď je lepší zaměstnání. V menším počtu, a to 3 hlasů je zastoupena odpověď požadavek zaměstnavatele. Jako jiný důvod uvedli dva účastníci požadavek v rodině.

Graf 9: Největší úskalí studia a samostudia

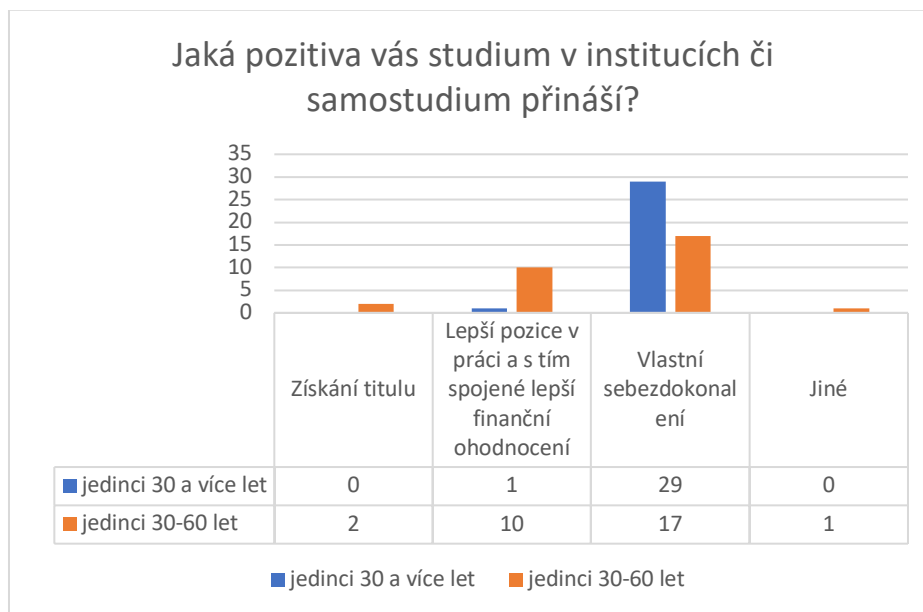

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Za největší úskalí studia či samostudia označují jedinci ve věku 30-60 let odpověď nedostatek času., dále pak náročnost studia. Za jiné úskalí považují tyto jedinci nedostatek spánku, zanedbávání rodiny a domácnosti a odkládání jiných povinností na další dny. Jeden jedinec označil jako úskalí finanční situaci. Lze tedy předpokládat, že osoby 30-60 let patří do skupiny pracujících a finanční situace pro ně není úskalím.

U respondentů 60 a více let byla označena nejčastěji odpověď jiná a pod touto odpovědí bylo dále uváděno, že tyto respondenti nepocítují žádná úskalí. Autorka se domnívá, že tato situace je dána tím, že se lidé ve věku 60 a více let již nevzdělávají v institucích, které jim přinášejí například stres ze zkoušek nebo podobná úskalí. Pro další respondenty, kteří odpovídali v dotazníku, je úskalím dojíždění, finanční situace, náročnost studia, ale také nedostatek času, což bylo pro autorku překvapující. Dle zjištěných informací se lze domnívat, že by jedinci v daném věku rádi navštěvovali i jiné instituce, ale z důvodu vzdálenosti či financí, jim to není bohužel umožněno.

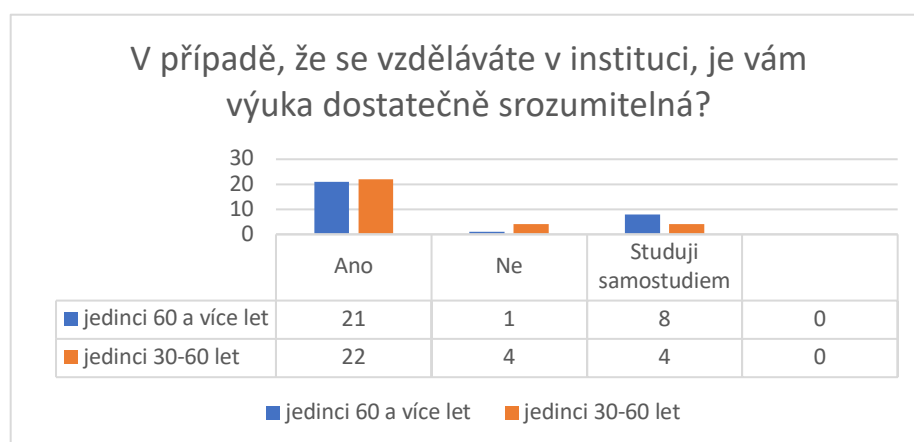
Graf 10: Největší pozitiva při vzdělávání a samostudiu

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

V další otázce bylo zjištěno, že u obou zmíněných skupin převažuje odpověď, že největším pozitivem při vzdělávání a samostudiu je vlastní sebezdokonalení. Jeden jedinec v kategorii seniorů označil odpověď lepší pozice v práci, a s tím spojené lepší finanční ohodnocení. Zbylé otázky seniori neoznačili. Jedinci ve středním věku kromě vlastního sebezdokonalení označují jako pozitivum lepší pozici v práci, a s tím spojené lepší finanční ohodnocení, dále pak již v menší míře získání titulu a v odpovědi jiné uvádějí osobní důvod.

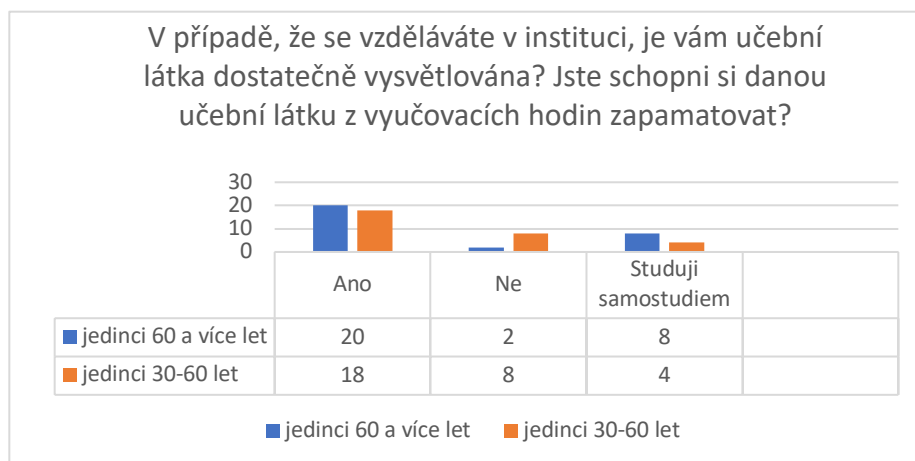
Graf 11: Srozumitelnost výuky

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Zde byli respondenti tázáni, zda při výuce dobře rozumí danému tématu. Většina respondentů, a to konkrétně 22 respondentů ve věku 30-60 let a 21 respondentů ve věku 60 a více let, odpovědělo, že je jim výuka dobře srozumitelná. U jedinců vzdělávajících se samostudiem autorka srozumitelnost předpokládá.

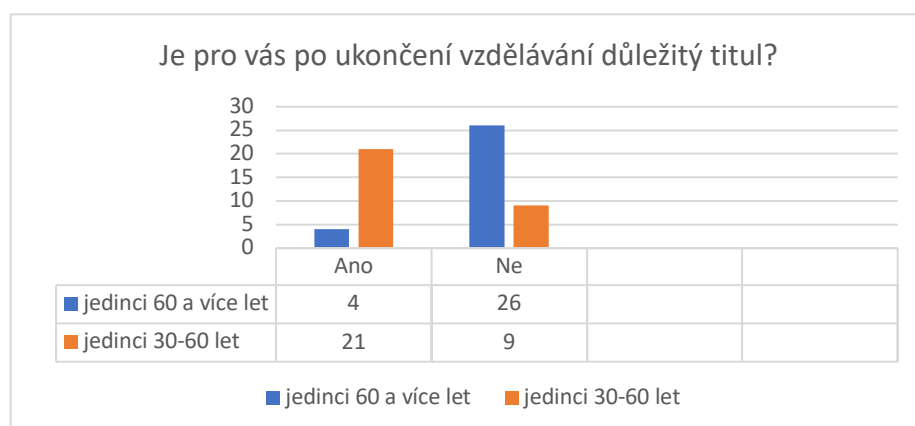
Graf 12: Vysvětlení a zapamatování výuky

Zdroj: Autorka práce

Většině respondentů, a to konkrétně 18 jedincům ve věku 30-60 let a 20 jedincům ve věku 60 a více let, se dobře výuka zapamatovává. U samostudia autorka předpokládá, že si jedinci naleznou dostatek času na to, aby si danou látku zapamatovali.

Graf 13: Důležitost získaného titulu

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Tato otázka se věnuje důležitosti titulu u daných kategorií. Pro jedince ve středním věku je dle dotazníku titul důležitější než pro seniory. Autorka se domnívá, že senioři již nemají potřebu získání titulu, jelikož jej nevyužijí v zaměstnání. Jejich zájmem jsou ve většině případů, a to i dle tabulky výše, různé kurzy, které absolvují pro radost.

Tabulka 2: Současné nebo minulé povolání

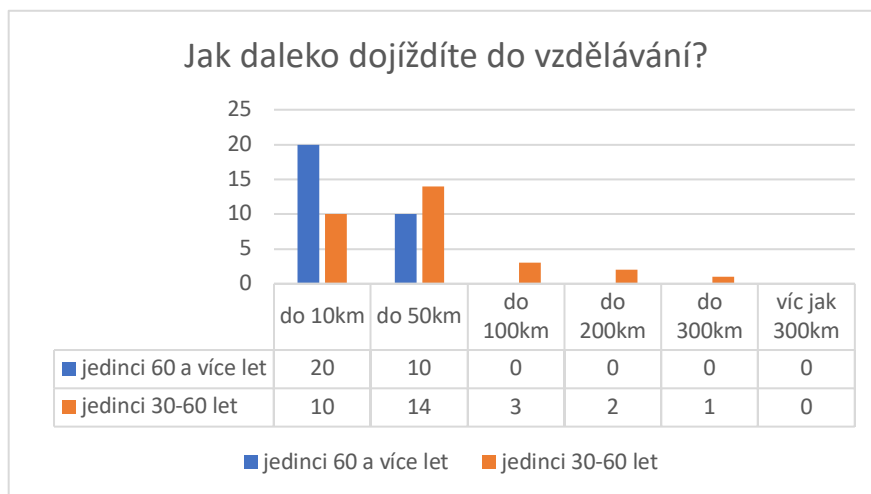
Jaké je nebo bylo vaše povolání?

Odpověď jedinců 30-60 let	Responzí	Odpověď jedinců 60 a více let	Responzí
Student	2	Zdravotní sestra	4
Kadeřnice	1	Úředník	1
Zdravotní sestra	3	Obchodní manažer	1
Asistent pedagoga	2	Pečovatel	4
Asistent ředitele	1	V kanceláři	4
Ekonom	2	Prodavačka	2
Knihovník	1	Revizor	1
Mzdová účetní	1	Směnárník	1
Operátor ve výrobě	1	Strojní inženýr	1
Administrativa	2	Šička	1
Koučink, Lektor	1	Účetní	2
Porodní asistentka	1	Učitel	4
Průvodce v lesní školce	4	Ostraha	1
Sociální pracovník	2	Vedoucí funkce v oblasti kosmetiky a image	1
Učitel	4	Vedoucí prodejny	1
Práce v zákaznickém servisu	1	Zaměstnanec filmového ústavu	1
Marketing	1		

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Při zjišťování bývalého nebo současného pracovního místa, uvádějí respondenti ve věku 30-60 let učitelské nebo zdravotnické profese. Jedinci 60 a více let nejčastěji uvedli zdravotnickou a sociální profesi.

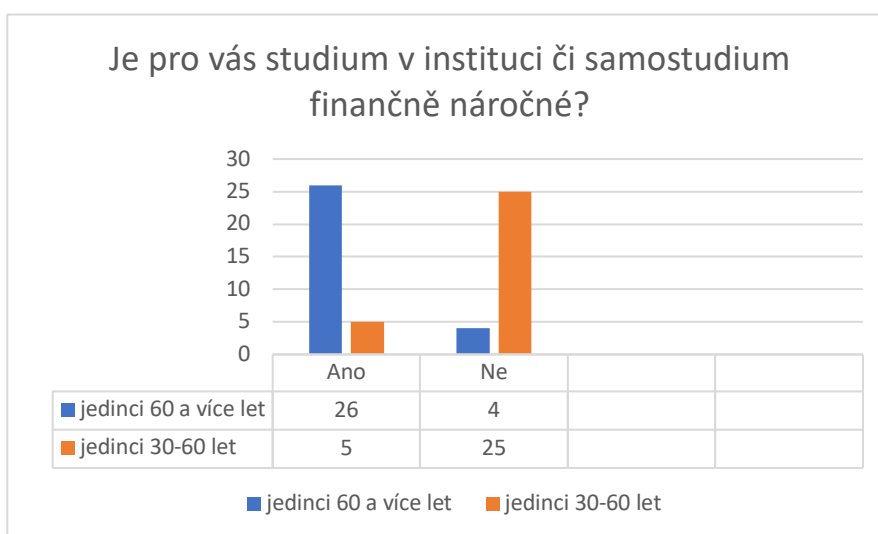
Graf 14: Vzdálenost za studiem

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

V kategorii jedinců ve věku 60 a více let byly označeny pouze dvě odpovědi. Senioři dle dotazníku dojíždějí za vzděláním do 50 km. Tato skutečnost se odvíjí zřejmě v závislosti na kognitivních funkcích, stárnutí, a s tím spojené zvládnutí cestování. Zato jedinci ve středních letech cestují více a cestování pro ně nemusí být tak velkou překážkou. Přesto dle odpovědí v dotazníku i tito jedinci využívají možnosti studovat co nejbliže svému bydlišti.

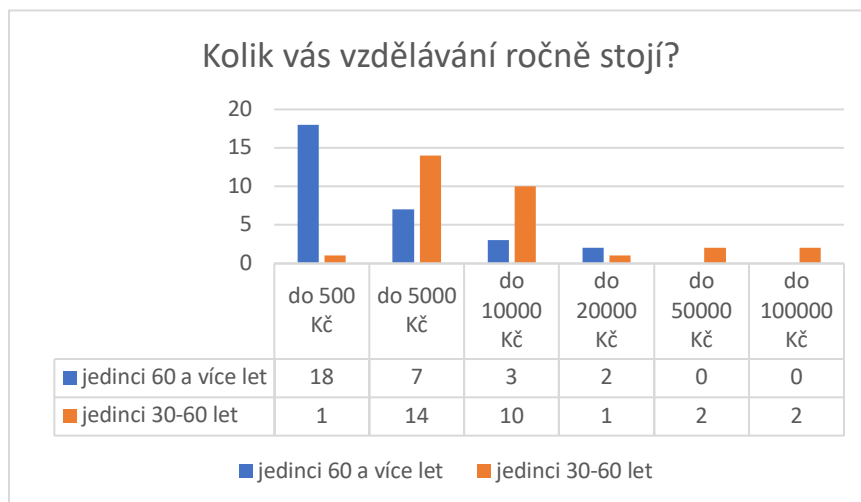
Graf 15: Finanční náročnost studia

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

Dle zjištěných informací v odpovědích z dotazníku je finančně náročnější studium pro seniory. Autorka se domnívá, že u pracujících jedinců ve středním věku není financování studia tak velkou zátěží jako u seniorů.

Graf 16: Zjištění, kolik jedinci za vzdělávání platí

Zdroj: autorka práce (2021), vlastní šetření

V této poslední otázce bylo cílem zjistit, kolik jedinci nejčastěji investují do vzdělávání. Dle uvedených dat zaplatí senioři nejčastěji do 500 Kč za rok a jedinci ve středním věku nejčastěji do 5.000 Kč. Maximální vynaložená částka od seniorů za vzdělávání byla dle odpovědi v dotazníku 20.000 Kč. A to pouze u dvou respondentů. Oproti tomu u jedinců ve střední generaci byla udána odpověď, že tyto jedinci utratí i do 100.000 Kč ročně za vzdělávání. Takto odpověděli 2 jedinci.

V začátku praktické části byly stanoveny 4 hypotézy. Nyní provede autorka jejich zhodnocení.

Hypotéza 1: Dosažení titulu po skončení vzdělávání je důležitější aspekt pro jedince ve středním věku oproti seniorům.

Jak vyplývá z grafu č. 13, titul je důležitější pro jedince ve středním věku. Tato hypotéza byla odpověďmi z grafu potvrzena. Jelikož respondenti senioři v předchozích odpovědích odpovídali ve většině případů, že již vysokoškolské vzdělávání mají, autorka se tedy domnívá, že tato skutečnost nastala až v seniorním věku. Nejprve byl titul důležitý, ale s postupem věku a přechodu do věku seniora, se stává prioritou jiný typ studia a s ním spojená skutečnost ohledně titulu.

Hypotéza 2: Srozumitelnost výuky a její následné zapamatování je u jedinců středního věku a seniorů srovnatelné. A to v závislosti na výuce určené pro každou skupinu. Jinak jsou vyučováni senioři, jinak jedinci ve středním věku.

Dle grafu č. 11 je výuka srozumitelná zkoumaným skupinám téměř stejně. A to konkrétně 22 respondentů ve věku 30-60 let a 21 respondentů ve věku 60 a více let odpovědělo, že je jim výuka srozumitelná. Zkoumána zde byla zásada přiměřenosti. Následné zapamatování výuky označilo v grafu č. 12 kladně 18 jedinců ve věku 30-60 let a 20 jedinců ve věku 60 a více let. Zde byla zkoumána zásada trvalosti. Autorka se tedy domnívá, že tímto byla tato hypotéza potvrzena.

Hypotéza 3: Informovanost jedinců ve středním věku a seniorů o možném vzdělávání je dostatečná. Lidé vědí, kde případné informace o studiu nalézt.

Graf č. 5 ukázal, že lidé vědí, kde potřebné informace nalézt. Všichni dotazovaní totiž odpověděli, že vědí, kde potřebné informace nalézt. Autorka se domnívala, že lidé jsou dostatečně informováni o možnostech vzdělávání v České republice. V dnešní moderní době, kdy jsme obklopeni neustálými informacemi, by bylo až s podivem, kdyby lidé nevěděli o možnostech vlastního vzdělávání. Následující graf č. 6 ukazuje, kde lidé hledají informace o vzdělávání. Nejčastější odpovědí u respondentů byl internet, což je velmi rozsáhlá síť informací. Těmito ukazateli byla tedy tato hypotéza potvrzena.

Hypotéza 4: Jedinci středního věku a senioři mají různá úskalí vzdělávání.

Dle grafu č. 9 se autorka domnívá, že tato hypotéza byla potvrzena. I když je v tomto grafu mírný nárůst u jedinců ve věku 30-60 let u odpovědi nedostatek času. Autorka se však domnívá, že nedostatek času je pouze jedním z hlavních úskalí při vzdělávání dospělých. Jelikož tento nárůst není dle autorky markantní, hypotéza je dle ní potvrzena. Jelikož jedinci dle ní ale v poměrné míře označili i ostatní odpovědi.

ZÁVĚR

V bakalářské práci se autorka zabývá didaktikou vzdělávání dospělých. Pojem didaktika je popisován jako teorie vzdělávání, jejíž podstatou jsou formy, postupy a cíle ve vyučování. Vzdělávání dospělých je v České republice již poměrně dosti rozšířeno. Postupem času se lidé více zajímali o vzdělávání. Dnes už do školních lavic nepatří jen děti. Vzdělávání je otevřeno všem generacím. Velká různorodost studijních oborů, studium alespoň nějakých oborů ve všech městech a možnost studia kombinovanou formou dělá studium pro dospělé velmi dobře přístupné. Jedinci střední generace využívají velmi často studium na vysokých či vyšších odborných školách. Oproti jedincům seniorům, kteří spíše volí různé semináře, kurzy nebo vzdělávací instituce, kdy po absolvování není udělen žádný titul, ale jejich význam je velmi důležitý. A to hlavně v poznání nových vědomostí. Nemałym pozitivem je také setkávání se s ostatními jedinci.

Cílem bakalářské práce bylo zjištění převládajících zásad u jedinců ve středním věku a seniorů. V teoretické části se autorka zaměřuje na témata jako je historie didaktiky až po její současnost, zabývá se tématem dospělí a procesem stárnutí a přeměny na seniora. Období, kdy dospělý jedinec přechází do věku seniora, je velmi důležitým a není možné jej podceňovat. Člověk v tomto období prochází postupně fyzickými i psychickými změnami. Někteří jedinci se s těmito změnami vyrovnávají lépe, jiní hůře. Je proto důležité i této etapě života věnovat pozornost. Důležitou částí práce je popis vzdělávání dospělých v České republice a úskalí a motivace jak dospělého, tak seniora. Každý jedinec, který se rozhodne pro další vzdělávání, musí mít jistě patřičnou motivaci. Tou mohou být různé aspekty, od dosažení vlastních cílů po požadavek zaměstnavatele. Každé vzdělávání je provázeno určitými úskalími. Ty mohou být různé, od finančních po rodinné. V teoretické části dále najdeme výukové metody, didaktické zásady a požadavky na vzdělavatele. Požadavky na vzdělavatele jsou důležité k bezproblémovému fungování vzdělávacích institucí.

V praktické části nalezneme metodologii výzkumu. Pro výzkum byla zvolena kvantitativní metoda pomocí dotazníku. Ten byl rozeslán elektronicky i osobně předán respondentům. V elektronické podobě byl vyplňován nejčastěji osobami ve věkovém

rozmezí 30-60 let. Jedinci 60 a více let dotazník v elektronické podobě vyplňovali méně, proto byl tento dotazník ještě osobně vyplňován v zařízeních pro seniory. V rámci kvantitativní metody byly stanoveny 4 hypotézy, které autorka za pomoci vyhodnocených odpovědí z dotazníku potvrdila. Bylo zjištěno, že pro respondenty ve středních letech je důležitý titul z ukončeného vzdělávání. Oproti seniorům, kteří titul již tolik nepreferují. Z dalších odpovědí následně vyplývá, že seniory více zajímá historie, cestování, přednášky o cestování a fotografování nebo ruční práce. Tato skutečnost může být dána tím, že senior má již v důchodu více času věnovat se pouze věcem, které ho zajímají. V dnešní době máme více možností se vzdělávat. Senior si tak může sám zvolit školu nebo kurz pro něj přímo určený. Zde je brán v potaz jeho věk a výuka je tomu přizpůsobena. Senioři si nejčastěji volí takový typ vzdělávání, který je jejich bydliště vzdálen do 50 km. Tato skutečnost vyplývá také z odpovědí v dotazníku. I jedinec ve středním věku volí pro něho vhodnou výuku. Nejčastěji tedy vzdělávání, které mu přinese po jeho dokončení jisté výhody. Což může být například lepší pracovní místo, a s tím spojené výhody.

Důležitým aspektem ve vzdělávání všech generací je vstřícnost vyučujícího, jeho pochopení a znalosti. Dalším aspektem je připravenost vyučovaného. Souhrn všeho zmíněného přináší vytvoření příjemného studijního klimatu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BENEŠ, M. 2008. *Andragogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2580-2.
- BERTL, I. 2014. *Kapitoly o vzdělávání dospělých*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 978-80-7414-723-4.
- HLADÍLEK, M. 2009. *Kapitoly z obecné didaktiky a didaktiky vzdělávání dospělých*. 2. přeprac. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-75-4.
- LANGER, T. 2016. *Moderní lektor*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-0093-4.
- MALACH, J. 2003. *Efektivní metody vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 80-7042-946-1.
- MUŽÍK, J. 2010. *Řízení vzdělávacího procesu*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR. ISBN 978-80-7357-581-6.
- ONDRÁKOVÁ, J., V. TAUCHMANOVÁ et al. 2012. *Vzdělávání seniorů a jejich specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart ISBN 978-80-7465-038-3.
- PUNCH K. F., 2008. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.
- PRŮCHA, J. 2006. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-155-7.
- PRŮCHA, J. 2009. *Přehled pedagogiky*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-567-7.
- ŠPATENKOVÁ, N. a L. SMÉKALOVÁ, 2015. *Edukace seniorů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5446-8.
- VETEŠKA, J. 2016. *Přehled andragogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1026-9.

ZORMANOVÁ, L. 2014. *Obecná didaktika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.
ISBN 978-80-247-4590-9.

ZORMANOVÁ, L. 2017. *Didaktika dospělých*. 1. vyd. Praha: Grada.
ISBN 978-80-271-0051-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

Andormedia.cz [online]. 2021. [cit. 2021-10-02]. Dostupné z: www.andromedia.cz

Masarykovauniversita.cz [online]. 2021. [cit. 2021-11-05]. Dostupné z: www.is.muni.cz

Medium.com [online]. 2021. [cit. 2021-12-17]. Dostupné z: www.medium.com

Provyzkum.cz [online]. 2021. [cit. 2021-12-07]. Dostupné z: www.provyzkum.cz

Skolni.eu [online]. 2021. [cit. 2021-10-02]. Dostupné z: www.pedagogika.skolni.eu.cz

Survio.com [online]. 2021. [cit. 202-01-22]. Dostupné z: www.survio.com

WikiKnihovna.cz [online]. 2021. [cit. 2021-11-15]. Dostupné z: www.wikiKnihovna.cz

SEZNAM ZKRATEK

BP - bakalářská práce

č. - číslo

Kč - Koruna česká

km - kilometr

s. - strana

tzv. - takzvaně

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Studovaný obor	43
Tabulka 2: Současné nebo minulé povolání	48

Seznam grafů

Graf 1: Věk respondentů	39
Graf 2: Zkoumání pohlaví jedinců	39
Graf 3: Bydliště zkoumaných respondentů dle počtu obyvatel.....	40
Graf 4: Zkoumání nejvyššího dosaženého vzdělání.....	40
Graf 5: Orientace v možnostech vzdělávání.....	41
Graf 6: Kde respondenti hledají informace.....	42
Graf 7: Kde se nyní respondenti vzdělávají.....	42
Graf 8: Nejčastější důvod ke studiu či samostudiu.....	44
Graf 9: Největší úskalí studia a samostudia.....	45
Graf 10: Největší pozitiva při vzdělávání a samostudiu.....	46
Graf 11: Srozumitelnost výuky.....	46
Graf 12: Vysvětlení a zapamatování výuky.....	47
Graf 13: Důležitost získaného titulu.....	47
Graf 14: Vzdálenost za studiem.....	49
Graf 15: Finanční náročnost studia.....	49
Graf 16: Kolik jedinci za vzdělávání platí.....	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
----------------------------------	----------

Příloha A - Dotazník

1. Jaký je váš věk?

- 30–60
- 60–a více

2. Jaké je vaše pohlaví?

- žena
- muž

3. Vaše bydliště je do?

- do 500 obyvatel
- do 1 000 obyvatel
- do 5 000 obyvatel
- do 10 000 obyvatel
- do 100 000 obyvatel
- více jak 100 000 obyvatel

4. Vaše nejvyšší vzdělání je?

- Základní škola
- Výuční list
- Maturita
- Vyšší odborná škola
- Vysoká škola

5. Orientujete se v možnostech vzdělávání?

- Ano, vím, kde potřebné informace nalézt.
- Ne, těžko sháním tyto informace.
- Jiné

6. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/la ano, kde potřebné informace hledáte?

- Internet
- Noviny
- Televize
- Rádio
- Jiné

7. Kde se nyní vzděláváte?

- Střední škola
- Vyšší odborná škola
- Vysoká škola
- Univerzita třetího věku
- Akademie třetího věku
- Univerzita volného času
- Semináře, workshopy, kurzy
- Klub seniorů
- Samostudiem

8. Který obor studujete? V případě samostudia, o jaký obor se zajímáte?

9. Jaký je váš největší důvod ke studiu v institucích či k samostudiu?

- Požadavek zaměstnavatele
- Lepší zaměstnání
- Vlastní zájmy
- Jiná

10. Jaké největší úskalí vám studium v institucích či samostudium přináší?

- Dojíždění
- Finanční situace
- Náročnost studia
- Nedostatek času
- Jiná

11. Jaká pozitiva vám studium v institucích či samostudium přináší?

- Získání titulu
- Lepší pozice v práci a s tím spojené lepší finanční ohodnocení
- Vlastní sebezdokonalení
- Jiná

12. V případě, že se vzděláváte v instituci, je vám výuka dostatečně srozumitelná?

- Ano
- Ne
- Studuji samostudiem

13. V případě, že se vzděláváte v instituci, je vám učební látka dostatečně vysvětlována? Jste schopni si danou látku z vyučovacích hodin zapamatovat?

- Ano
- Ne
- Studuji samostudiem

14. Je pro vás důležitý po ukončení vzdělávání Titul?

- Ano
- Ne

15. Jaké je nebo bylo vaše povolání?

16. Jak daleko dojíždíte do vzdělávání?

- do 10 km
- do 50 km
- do 100 km
- do 200 km
- do 300 km
- více jak 300 km

17. Je pro vás studium v instituci či samostudium finančně náročné?

- Ano
- Ne

18. Kolik vás vzdělávání ročně stojí?

- do 500kč
- do 5.000kč
- do 10.000kč
- do 20.000kč
- do 50.000kč
- do 100.000kč

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavlína Chovancová

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Didaktika vzdělávání dospělých

Rok: 2022

Počet stran textu bez příloh: 45

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: PhDr. Vacínová Marie, CSc.